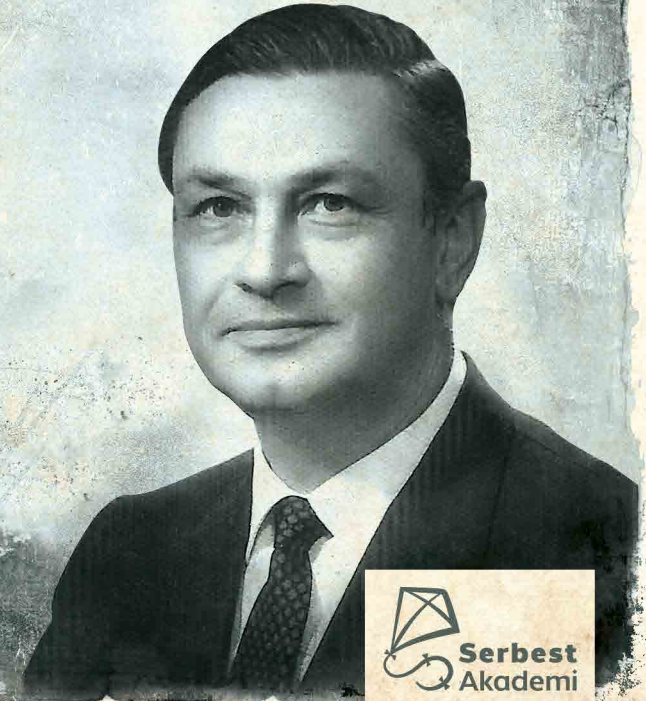

POLİTİKA BİLİMİNE GİRİŞ

Münci Kapani

facebook.com/SerbestKitaplar

twitter.com/SerbestKitaplar

instagram.com/serbest_kitaplar

pinterest.com/SerbestKitaplar

issuu.com/serbestkitaplar

goodreads.com

Münci Kapani Politika Bilimine Giriş

Serbest Kitaplar: 6
58. Baskı: Ağustos 2019;
37-57. Baskı: 2015-2018 (BB101 Yayınları)
1-36. Baskı: 1975-2014 (Bilgi Yayınevi)

ISBN 13: 978-605-69552-0-4

Copyright © 2019, Serbest Kitaplar®

Tüm hakları saklıdır. Hiçbir şekilde tamamı veya herhangi bir parçası fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bunu yapanlar veya buna teşebbüs edenler hakkında yayınevimize kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Kapak Tasarımı: Furkan Şener (www.furkansener.com)
Sayfa Tasarımı: Serbest Kitaplar

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 • Faks: (312) 384 34 37 • Sertifika No: 25744

Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza No: 417/A, Kat 3, Yenimahalle, Ankara • Telefon: (312) 566 06 22
E-Mail: info@serbestkitaplar.com • Web: www.serbestkitaplar.com • Sertifika No: 43914

MÜNÇİ KAPANI

Münci Kapani 1921'de İzmir'de doğdu. Ortaöğrenimini Galatasaray Lisesi'nde yükseköğrenimini ise Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. 1948'de Cenevre Üniversitesi'nden hukuk dalında doktorasını yaptı.

Akademik kariyerine 1949 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde asistan olarak başladı. New York ve Londra Üniversitelerinde doçentlik sonrası araştırma çalışmaları yaptı. 1961'de Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi olarak görev aldı. 1964'te kamu hukuku dalında profesör oldu. Yirmi yılı aşkın bir süre Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Kürsü Başkanlığı'nı yürüten Prof. Kapani, 1983 yılı başlarında YÖK düzeni ve öğretim üyeleri üzerinde baskılara tepki göstererek üniversitedeki görevinden ayrıldı.

21 Haziran 1993'te vefat eden Prof. Kapani'nin kamu hukuku, siyaset bilimi ve insan hakları alanlarında yayınlanmış çalışmaları şunlardır:

- *Kamu Hürriyetleri* (1964)
- *Politika Bilimine Giriş* (1975)
- *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları* (1987)

ÖZET İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ
2. POLİTİKA BİLİMİ AÇISINDAN DEVLET
3. POLİTİKA BİLİMİNİN TEMEL KAVRAMI: SİYASAL İKTİDAR
4. SİYASAL İKTİDARIN MEŞRULUK TEMELİ
5. SOSYAL TABAKALAŞMA VE SİYASAL İKTİDAR
6. POLİTİKANIN YÖNETENLER VE YÖNETİLENLER AYRIMINA DAYANDIRILMASI
7. SİYASAL KATILMA
8. KAMUOYU
9. SİYASAL PARTİLER
10. BASKI GRUPLARI

İÇİNDEKİLER

YAYINCININ NOTU	15
ÖNSÖZ	17
BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ	19
1. GİRİŞ	23
A. Politikanın Anlamı ve Nitelikleri	23
B. Politika Bilimi	28
1. Klasik Politika Biliminin Gelişim Çizgisi	28
2. "Yeni" Politika Biliminin Doğuşu	30
3. Politika Biliminin Konusu	33
4. Politika Biliminin "Bilimselliği" Sorunu ve Bugünkü Gelişme Düzeyi	35
2. DEVLET	41
A. Devlet Kavramı, Bu Kavram Üzerindeki Değişik Anlayışlar	42
B. Soyut Bir Kavram Olarak Devlet	44

C. Devletin Kökeni ve Doğuşu Sorunu	45
D. Devletin Kişiliği Sorunu	49
E. Politika Bilimi Açısından Devlet	51

3. SİYASAL İKTİDAR 55

A. Siyasal İktidarın Belirlenmesi	55
1. Genel Olarak İktidar Kavramı (Sosyal İktidar)	55
2. Siyasal İktidarın Nitelikleri	57
3. Siyasal İktidar ve Otorite	61
B. Siyasal İktidar ve Egemenlik	63
1. Egemenlik Kavramı	63
2. Egemenlik Kavramının ve Klasik Egemenlik Teorisinin Ortaya Çıkışı	64
3. Egemenliğin Değişik Anlamları	66
4. Klasik Egemenlik Kavramı Günümüzde Geçerli midir?	68
5. Egemenliğin Modern Karşılığı: Kurucu İktidar Kavramı	72
6. Kurucu İktidarın "Egemen" İktidar Olarak Sosyo-Politik Açıdan Değerlendirilmesi	74

4. SİYASAL İKTİDARIN MEŞRULUK TEMELİ 77

A. Klasik (Geleneksel) Meşruluk Teorileri	78
1. Teokratik Teoriler	78
2. Demokratik Teoriler	81
i. Milli Egemenlik Teorisi	81
ii. Halk Egemenliği Teorisi	83
iii. Klasik Meşruluk Teorilerinin Eleştirisi	86
B. Meşruluk Probleminin Sosyo-Politik Açıdan İncelenmesi	92
1. Meşruluk ve Yasallık (Kanunilik) Kavramlarının Ayrılması	92
2. Meşruluğun Objektif Kriterini Bulmada Güçlük	94
3. Siyasal Açıdan Meşruluğun Önemi	95

4. Temel Anlaşma (<i>Consensus</i>) ve Meşruluk	97
C. Siyasal İktidarın (Otoritenin) Meşruluk Temeline Göre Sınıflandırılması	99
1. Max Weber'in Meşru İktidar (Otorite) Tipolojisi	99
i. Geleneksel Otorite	100
ii. Hukuki (Yasal-Akılci) Otorite	101
iii. Karizmatik Otorite	101
2. Yeni Bir Tipoloji Denemesi: David Easton'ın Sınıflandırması	104
i. İdeolojik Kaynak	104
ii. Yapısal (Strüktürel) Kaynak	105
iii. Meşruluk Kaynağı Olarak Liderlerin Kişisel Nitelikleri	105
D. Genel Değerlendirme	107

5. SOSYAL TABAKALAŞMA VE SİYASAL İKTİDAR 109

A. Sorunun Analitik Çerçevesi	109
B. Marksist Sınıf Anlayışı	110
C. Sosyal Tabakalaşmanın Boyutları: Sınıf ve Statü	114
D. Sosyal Sınıfların Kesin Belirlenişini Güçleştiren Faktörler	116
E. Sınıf ve İktidar İlişkisi: Marksist Teorinin Değerlendirilmesi	118

6. ELİTLER (SEÇKİNLER) VE KİTLELER 123

A. Klasik Elit Teorileri	123
1. Mosca ve "Yönetici Sınıf"	124
2. Pareto: Siyasal (Yönetici) Elit	127
3. Klasik Elitizmin Eleştirisi	129
B. Yeni Elit Teorileri	131
1. Demokratik Elitizm	131
2. Değişik Bir Neo-Elit Görüşü: İktidar Eliti	136
C. Marksist Düşünce ve Sistemde Elit Kavramı	137

D. Elit Gerçeği ve Elit Teorileri: Genel Değerlendirme	139
--	-----

7. SİYASAL KATILMA **143**

A. Kavramın Açıklanması ve Katılmanın Boyutları	144
B. Siyasal Katılmada Farklı Davranışlar	145
C. "Politikadan Uzaklaşma" (Depolitizasyon) Olayı Karşısında mıyız?	148
D. Siyasal Rejimler ve Siyasal Katılma	150
1. Demokrasilerde Siyasal Katılma	150
2. Totaliter Sistemlerde Siyasal Katılma	154

8. KAMUOYU **159**

A. Kamuoyu Nedir?	160
B. Kamuoyunun Oluşması	162
C. Siyasal Sistemler ve Kamuoyu	166
1. Demokratik Sistem: Çoğulcu (Plüralist) Ortamda Oluşan Kamuoyu	166
2. Totaliter Sistemler: Gündümlü Kamuoyu	167
3. Azgelişmiş Ülkelerde Kamuoyu	169
D. Kamuoyunun Siyasal Kararları Etkileme Gücü	170

9. SİYASAL PARTİLER **173**

A. Genel Bilgiler	173
1. Tanım	173
2. Siyasal Partilerin Doğuşu	175
B. Siyasal Partilerin Fonksiyonları	179
C. Siyasal Partiler Tipolojisi	182
1. Duverger'in Tipolojisi: Kadro Partileri ve Kitle Partileri	182
2. Neumann'ın Tipolojisi: Bireysel Temsil Partileri ve Sosyal Bütünleşme Partileri	186

3. Parti Tiplerinin Belirlenmesinde Rol Oynayan Faktörler, Yeni Sınıflandırma Denemeleri	188
D. Parti Sistemleri	190
1. Tek-Parti Sistemleri	191
i. Gerçek Tek-Parti Sistemi	192
ii. Karmaşık Tek-Parti Sistemleri	193
2. İki-Parti Sistemi	195
3. Çok-Parti Sistemi	198
4. Parti Sistemlerinin Belirlenmesini Etkileyen Faktörler	201

10. BASKI GRUPLARI **207**

A. Genel Bilgiler ve Tanımlama	207
B. Baskı Grupları ve Siyasal Partiler	209
1. Karşılaştırma	209
2. İlişkiler	210
C. Baskı Gruplarının Değişik Tipleri	213
1. Genel Sınıflandırma	213
2. Özel Grup ve Kamu Grubu Ayrımı: Ordunun Baskı Grubu Olarak Rolü	216
D. Etkileme ve Baskı Yöntemleri	219
1. Doğrudan Doğruya Etkileme (<i>Lobbying</i>)	219
2. Dolaylı Etkileme	222
E. Baskı Gruplarının Siyasal Rolü: Genel Değerlendirme	223

SONNOTLAR **227**

KAYNAKLAR **237**

DİZİN **245**

Margaret ve Suzan'a sevgilerimle...

YAYINCININ NOTU

Türkiye'de siyaset bilimi öğrencilerinin yıllardır ilk başvuru kaynağı olan müteveffa Prof. Dr. Münici Kapani'nin *Politika Bilimine Giriş*'i ilk baskısının 40. yılı olan 2015'te BigBang Yayınları markası olan BB101 Yayınları'ndan yayınlanmaya başlamıştır. Bu kıymetli eserin yayınlanmasındaki yardım ve desteklerinden ötürü Suzan Korutürk, Osman Korutürk, Selçuk Korutürk ve Muzaffer Ayhan Kara'ya teşekkürü borç biliriz.

ÖNSÖZ

BU KİTAP, İLK OLARAK 1975 YILINDA ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ YAYINLARI ARASINDA GÜN IŞIĞINA ÇIKTI. O TARİHTEN SONRA BİRKAÇ YILLIK ARALIKLARLA İKİ DEFA DAHA BASILDI. SON OLARAK 1983 YILINDA YAPILAN ÜÇÜNCÜ BASKISI DA UZUN BİR SÜREDİR TÜKENMİŞ BULUNUYORDU.

Politika Bilimine Giriş bu defa Bilgi Yayınevi'nin yayınları arasında, tümüyle gözden geçirilmiş, son gelişmelerin ışığında bazı değişiklikler ve eklentilerle yenilenmiş, deyim yerindeyse “yeniden doğmuş” olarak tekrar okuyucu karşısına çıkıyor.

Kitabın sistematığı, yöntemi ve konulara genel yaklaşımı ile ilgili açıklayıcı bilgi edinmek isteyenler birinci baskının önsözünü okumalıdır. Orada da belirtildiği gibi, üniversite düzeyinde öğretim amacı ön planda tutulmakla beraber, bu, alışılmış ölçüler içinde dar anlamda bir “ders kitabı” değildir. Sadece bilgi aktarmaktan çok, eleştirel tahlil ve tartışmaya ağırlık vermesi bakımından genellikle politika ve politika bilimine ilgi duyan herkese hitap eden bir nitelik taşıdığını söylemek herhalde yanlış sayılmaz. Öte

yandan, günümüzün Türkiye'sinde ön plana çıkan bazı kurumsal ve siyasal sorunların yeri geldikçe geniş boyutlu bilimsel bir referans çerçevesi içinde tartışılmasına yer verildiğini de burada belirtelim.

Bir fakülte yayını olması dolayısıyla bundan önceki baskılarında akademik çevrenin sınırlarını pek fazla aşamayan bu kitap, öyle sanırız ki bu yeni yayımlanışı ile daha geniş bir okuyucu kesimine ulaşma olanağına da kavuşmuş olacaktır.

Münci Kapani
İzmir, Aralık 1987

BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

POLİTİKA BİLİMİ, ÇOK GENİŞ BİR ALANI KAPSAYAN VE henüz gelişme halinde olan bir sosyal bilim dalıdır. Sınırları daha kesinlikle çizilmemiş, “topografyası” tam olarak çıkarılmamış bu geniş alanı belli hacimdeki bir kitabın objektifine sığdırmanın güçlüğü karşısında her yazar ele alacağı konular bakımından ister istemez bazı seçimler yapmak zorunda kalacaktır. Bu seçimlerde, hitap edilen okuyucu kitlesi, içinde yaşanılan toplumun sorunları ve yazarın kendi bakış açısı rol oynar. Biz de bu kitapta aynı etkenlerle bazı seçimler yaptık. Bununla beraber, öyle sanıyoruz ki, çağdaş politika biliminin temel sorunlarından hiçbiri ihmal edilmiş değildir.

Öğretim amacını ön planda tutan ve çok “kalın” olmaması istenen bir kitapta iki yöntemden biri seçilebilir: Ya mümkün olduğu kadar çok konu ve kavram üzerinde kısa, özlü, ansiklopedik bilgiler verilir ya da daha az sayıda konu üzerinde biraz daha etraflı, biraz daha “derinliğine”, okuyucuyu daha çok düşünmeye teşvik edici açıklamalara ve tahlillere gidilir. Bu kitapta ikinci yönetime ağırlık verilmesine çalışıldığı görülecektir.

Öte yandan, sistematik açısından biraz değişik bir yol izlendiği de herhalde gözden kaçmayacaktır. Örneğin, modern politika biliminde yeni gelişmelerin ışığında, yeni araştırma metotlarıyla ortaya konan bilgilerin yanı sıra, eskiden beri üzerinde durulan klasik veya geleneksel diyebileceğimiz bazı sorunlara da yer verilmiştir. Devlet, egemenlik, klasik meşruluk teorileri gibi, siyasal bilim alanındaki yeni yayınlarda pek yer almayan bazı konuları burada ele alışımsız, bunların siyasal toplum ve düşünce hayatımızda hâlâ önemli bir yer tutmakta olduğundandır. Ancak, bu eski sorunları yeni bir yaklaşımla incelemeye giriştiğimizi de hemen belirtmek isteriz. Amacımız, her şeyden önce, bu alanlarda hâlâ etkisini sürdüren bazı geleneksel yargıları, bilimsel temelden yoksun bazı kalıplaşmış “fiksiyonları” gerçekçi bir tahlil süzgecinden geçirerek yeni değerlendirmelere gitmek, hiç değilse kritik bir bakış açısı getirmek olmuştur. Bu bakış açısının tartışmaya açık bulunduğunu, özellikle klasik görüşlere bağlı olanlarca hayli yadırganabilecek nitelikte olduğunu şimdiden kabul ediyoruz.

Kitabın yazılışı bakımından belirtilmesi gereken bir nokta da şu: Ele alınan konuları işlerken, sosyal bilimler alanında oldukça sık rastlanan bir tutumdan, “bir konu – veya fikir– ne kadar güç anlaşılırsa o kadar derindir” sanısından bilinçli olarak uzak kalmaya çalıştık. Derinlikle bulanıklığı birbirine karıştıran bu anlayışın, okuyucunun da kafasını bulandırmaktan başka bir şeye yaramadığını bildiğimizden, tam karşıt bir tutumla en karmaşık konular bile elimizden geldiğince sadeleştirmeye ve açıkça anlaşılabilir hale getirme yolunda çaba gösterdik. Ama bunun her zaman kolay olmadığını da itiraf etmek gerek. Teknik terimlerin çokça kullanıldığı, bazı önbilgileri ve belli bir yetiştirme düzeyini varsayan geniş kapsamlı teori ve gö-

rüşlerin özetlenerek açıklanmasında karşılaşılan güçlükler herhalde küçümsenemez.

Bu kitap, adının da belirlediği gibi, bir “giriş” niteliği taşıyor. Değindiği ana sorunların, hatta yan sorunların her biri ayrı bir kitap konusu olacak genişliktedir. Politika biliminin enginlerine açılmak isteyenler için bu genel girişin, eksikliklerine rağmen gene de yararlı bir başlangıç olabileceği umudundayız.

Münci Kapanı
Ankara, Nisan 1975

1

GİRİŞ

POLİTİKANIN ANLAMI VE NİTELİKLERİ

POLİTİKAYI BİLİMSEL BİR İNCELEME KONUSU OLARAK ELE almadan önce onun anlamı, amacı, özü ve nitelikleri, kısaca “ne olduğu” üzerinde durmak gerekir.

Politika nedir? Bu soruya eski çağlardan bugüne kadar çeşitli cevaplar verilmiştir. Verilen cevaplar ve yapılan tanımlamalar bir tahlilden geçirildiği zaman, bunların başlıca iki değişik ve karşıt görüş etrafında toplandığı, daha doğrusu politikanın birbirinden tamamen farklı ve birbirine zıt iki yönünü yansıttığı görülür.

Bir görüşe ve anlayışa göre, politika toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadele ve kavgadır. İnsanlar yaradılışları, sosyal ve ekonomik durumları bakımından değişik fikirlere ve değişik çıkarlara sahiptirler. Aralarındaki düşünce, çıkar ve psikolojik eğilim *farklılıklarından* doğan *çatışma* politikanın temelini oluşturur. Bir bakıma, çatışmanın asıl konusu toplumdaki *değerlerin paylaşılmasıdır* denebilir. Çatışmanın hedefi ise, iktidarın ele geçirilmesidir.

Toplumdaki çeşitli gruplar siyasal iktidarı elde etmek ve onu kullanmak suretiyle kendi görüşlerini ve çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla güderler. Şu halde hedef kısaca, iktidarın ele geçirilmesi ve onun sağladığı yararların (nimetlerin) paylaşılmasıdır. Politikanın sadece bu yönü üzerinde durulacak olursa, o zaman onun belki en iyi tanımının Amerikalı siyasal bilimci Harold Lasswell tarafından yapıldığı kabul edilebilir ve politika (Lasswell'in ünlü kitabının başlığında da açıklandığı gibi), “*Kimin, neyi, ne zaman, nasıl elde ettiğini*” belirleyen bir faaliyet olarak nitelendirilebilir.¹

Fakat acaba politika sadece insanlar arasında bir çatışmadan ve iktidar kavgasından mı ibarettir? Bu konuda görüşlerini açıklayan düşünürlerin bir kısmı bunun böyle olmadığını kanınsındalar. Karşıt temel görüşü temsil eden bu düşünürlere göre politikanın amacı her şeyden önce toplumda bütünlüğü sağlamak, özel çıkarlara karşı koyarak genel yararı ve insanların “ortak iyiliğini” gerçekleştirmektir. İdealist ve bir bakıma ütopyik diyebileceğimiz bu ikinci anlayış tarzına bakılırsa, politika herkesin yararına olan bir toplum düzeni kurma çabasından başka bir şey değildir.

Aslında, biraz önce de belirttiğimiz gibi, bu iki karşıt yorumdan her biri gerçeklerin ancak bir yönünü yansıtır. Burada Duverger'ye katılarak diyebiliriz ki, politika gerçekte hem bir çatışma ve iktidar kavgasıdır, hem de –hiç değilse bir ölçüde– toplumun bütün üyelerinin yararına olabilecek bir düzen yaratma aracıdır.² Bunlardan yalnız birisi üzerinde duranlar, ellerindeki büyüteci politikanın yalnız bir yüzü üzerine tutmaktadırlar. Birinci görüş iktidar kavgasını sadece “post kapma” ve “ganimet paylaşma” çerçevesi içinde değerlendirirken her zaman için geçerli olmayan fazla karamsar bir genellemeye gitmektedir. Buna karşılık ikinci görüşün ise “olan”ı değil, daha çok “olması gereken”i

belirtmekte olduğu ve bu yüzden gerçeği bütünüyle kapsamaktan uzak düştüğü söylenebilir.

Sosyal olaylar ve sosyal gerçekler genel olarak çok yönlü ve karmaşık bir nitelik taşırlar. Bu nitelikleri dolayısıyla basitleştirme ameliyelerine pek elverişli olmadıkları gibi dar ve tek yönlü yorum kalıplarına da kolayca sığmazlar. Politika ve onun ana konusu olan iktidar olgusu da böyledir. Bunu olduğu gibi kavrayabilmek için, iyi veya kötü, faydalı veya zararlı gibi *a priori* değer yargılarını bir yana bırakarak olaylara mümkün olduğu kadar geniş bir görüş açısından bakmak gerekir. Bu geniş perspektif içinde politikayla ilgili olarak aşağıdaki belli başlı karakteristik noktaları (şimdilik bunlar üzerinde etraflı açıklamalara girmeksizin) saptamak mümkündür:

1. Her şeyden önce politika, zaman ve mekân bakımından *evrensellik* ve *süreklilik* niteliklerine sahiptir. Eski çağlardan bugüne, en ilkelinden en gelişmişine kadar tarih içinde insan toplulukları siyasal bir nitelik taşıya gelmişlerdir. Bu, değişmeyen bir olgudur. Toplum düzeninin, ekonomik ilişkilerin ve insan yapısının değişmesi, ya da teknik ve teknolojik gelişmeler sonucunda politikanın günün birinde ortadan kalkacağı yolundaki görüşler (Marksist görüş ve teknokrazi tezi gibi), bugüne kadar doğrulanmamıştır. Uzak gelecek için spekülasyon olmaktan öteye gitmeyecek savlar üzerinde durmaksızın günümüzdeki sosyal gerçekler açısından şunu söyleyebiliriz: İnsanlar arasında düşünce ve çıkar ayrılıkları var olduğu sürece bu ayrılıkların doğurduğu bir çatışma da var olacaktır ve dolayısıyla politika da var olacaktır. Toplumunu meydana getiren bireylerin ve sosyal grupların aralarında hiç uyuşmazlık yokmuş gibi davranmaya

2

Politika Bilimi Açısından DEVLET

GİRİŞ BÖLÜMÜNDE KISACA DEĞİNDİĞİMİZ GİBİ DEVLET, uzun süre klasik politika biliminin ana konusu olmuştur. Gene aynı bölümde açıkladığımız nedenlerle devlet, modern politika bilminde “ana konu” olma niteliğini büyük ölçüde yitirmiş bulunuyor. Biz, bu alanda siyasal gerçekliği, politikanın dinamiğini açıklamayı amaç edinen yeni yaklaşımı benimsemekle beraber, gene de başlangıç noktasında devlet kavramına yer vermeyi yararlı gördük. Bu yolu seçişimizin başlıca nedeni –politika bilimi bir siyasal kuruluş olarak devletle ilgilenmeye devam ettiğine göre– devletin bu yeni bilim disiplini içindeki yerini belirtmek, onu kendi çerçevesi içine oturtmaktır. Bunu yaparken aynı zamanda geleneksel yaklaşımın ortaya çıkardığı bazı teorik ve metodolojik sorunlar, güçlükler ve yetersizlikler de –hiç değilse bir ölçüde– belirtilmiş ve açıklanmış olacaktır.

DEVLET KAVRAMI, BU KAVRAM ÜZERİNDEKİ DEĞİŞİK ANLAYIŞLAR

Devlet yüzyıllardan beri var olan bir sosyal olgudur. Öte yandan siyasal düşünürler ve sosyal bilimciler de yüzyıllardan beri “Devlet nedir?” sorusunun cevabını aramışlardır. Bugüne kadar bu sorunun cevabı üzerinde az çok bir anlaşmaya varılmış olması beklenirdi. Oysa durum böyle değildir. Bugün devlet kavramı ve onun tanımı üzerinde şaşırtıcı bir çeşitliliğin ve derin görüş ayrılıklarının bulunduğunu görüyoruz. Devletin şimdiye kadar belki sayısız denecek kadar çok tanımı yapılmıştır.¹ Bu çeşitlilik ve tanımlama bolluğu neden ileri geliyor? Nedeni her şeyden önce devletin mahiyeti hakkındaki temel anlayış farklarında aramak gerekir.

Bazı düşünürler ve düşünce akımları devleti, esas itibariyle bir “sınıf yapısı” olarak görürler. Onlara göre devlet “Bir sınıfın diğer sınıfları egemenliği altında bulundurduğu bir örgütlenme”dir. Bu görüş, bilindiği gibi, aslında Marksistlerin görüşü olmakla beraber, Marksist olmayan bazı sosyologlar tarafından da –örneğin Franz Oppenheimer gibi– paylaşılmaktadır. Buna karşılık başka bir görüşe göre ise, devlet sınıf kavramının üstünde ve ötesinde bütün toplumu kapsayan ve birleştiren bir kuruluştur. Kimisi devleti sosyal değerler piramidinin zirvesinde tutar: Devlet en üstün değerdir ve başlı başına bir amaçtır. Hegel onu neredeyse bir yeryüzü Tanrısı yapar. Kimisine göre ise devlet bir amaç değil, sadece bir araçtır: Toplum düzeninin ve barışının korunmasını sağlayan bir araç. Bazılarının devleti tek ve egemen bir iktidar yapısı olarak görmelerine karşılık, bazıları da onu insanlar tarafından meydana getirilen diğer topluluklar gibi bir topluluk, ancak onlardan daha geniş bir “topluluklar topluluğu” sayarlar (Plüralistlerin görüşü). Bu arada, değer yargısı açısından devleti düpedüz bir “kötülük” sayanlar da vardır.

Ama bu, kimine göre katlanılması gerekli “vazgeçilmez bir kötülüktür”; kimileri de onun belli bir gelişme süreci sonunda günün birinde kendiliğinden yok olup gideceği inancındadırlar (Marksist tez). Daha başkaları ise (anarşistler) o kadar sabırlı değildirler: Devletin kendiliğinden yok olmasını ya da “eriyip gitmesini” beklemeksizin bir an evvel ortadan kalkmasını sağlamak için ne mümkünse yapmak gerektiği görüşünü savunurlar.

İdeolojik yargıların renklendirdiği bu değerlendirmeler ışığında yapılacak tanımlamaların birbirine uymayacağı doğaldır. Ne var ki, bilimsel objektiflik kaygısı içinde girişilmiş tanımlama çabaları arasında da büyük farklılıklar görüyoruz. Bu alanda en çok çaba gösterenler hukukçular olmuştur. Hukuk açısından yapılan tariflerin bir kısmı, devleti unsurlarından biriyle özdeşleştirmek, onu bir unsur ile aynı tutmak suretiyle yapılan somut tanımlamalardır. Klasik Fransız kamu hukuku doktrininin genellikle benimsediği, “*Devlet, milletin hukuki kişilik kazanmış şeklidir*” yolundaki tanım, bu türün en belirli örneklerinden birini oluşturur. Buna karşılık, devleti düşünsel bir sentez halinde ifade etmeye çalışan soyut tanımlamalar vardır. Avusturyalı hukukçu Hans Kelsen, “*Devlet etkili olarak yürürlükte bulunan bir hukuki normlar sistemidir*” derken bu çeşit bir soyutlamaya gitmiş oluyor.

Fakat görüyoruz ki en yaygın olan, devletin kurucu unsurlarını bir araya getirmek suretiyle yapılmış “anlatımcı” (deskriptif) tanımlamalardır. Devletin, a) *ülke*, b) *insan topluluğu*, c) *iktidar* olmak üzere üç ana unsuru bulunduğu hususunda hemen herkesin birleştiği söylenebilir (Bunlara bazen “hukuki ve siyasal düzen”i de dördüncü bir unsur olarak ekleyenler vardır). Bu unsurları birbirine bağlamak suretiyle şöyle bir formüle varabiliriz: “Devlet, belli bir ülke

3

Politika Biliminin Temel Kavramı SİYASAL İKTİDAR

SİYASAL İKTİDARIN BELİRLENMESİ

Genel Olarak İktidar Kavramı (Sosyal İktidar)

YARIM YÜZYILA YAKLAŞAN BİR SÜREDİR SOSYAL bilimlerle ve özellikle politika bilimi ile uğraşanların ilgileri iktidar olgusu üzerinde toplanmaktadır. Bugün iktidar kavramı, siyasal olayların dinamiğini oluşturan ve politika sürecinin anlaşılmasında ve açıklanmasında anahtar rolü oynayan bir kavram olarak kabul ediliyor. Bertrand Russell'a göre, fizik biliminde enerji kavramı ne ise, sosyal bilimlerde iktidar kavramı da odur. Bu kavramın modern politika biliminin odak noktası haline geldiği çekinmeden söylenebilir.

İktidar nedir? İktidar deyince neyi anlıyoruz? Önce bu deyimmin ifade ettiği anlamı açıklamak gerekir. İktidar, genel ve geniş anlamda, “başkalarının davranışlarını etkileyebilme, kontrol edebilme olanağı” olarak tanımlanabilir. Bir kimse,

başka kimseleri kendi istediği yönde davranmaya sevk edebildiği takdirde onlar üzerinde bir iktidara sahip bulunuyor demektir. Max Weber'in yapmış olduğu tanımlamaya göre, "İktidar, sosyal ilişkiler çerçevesi içinde bir iradenin, ona karşı gelinmesi halinde dahi yürütülebilmesi imkânıdır."¹

Bu tanımlamalar hemen görüleceği gibi, bize iktidarın en geniş anlamını vermektedir. Bu anlamda iktidar olgusuna sosyal hayatın çeşitli kademelerinde, her türlü grup ilişkileri içinde rastlarız. Ailede babanın çocuklar üzerindeki iktidarı bu çerçeve içine girdiği gibi, bir haydut çetesinde çete başının iktidarı da gene aynı genel tanımın kapsamı içine girer. Öte yandan, toplumdaki irili ufaklı bütün kuruluşlar (dernek, kulüp, sendika, siyasal parti) içinde de iktidar olgusunu açık ve seçik olarak görmek mümkündür.

Burada karşımıza şu soru çıkar: Acaba, politika biliminin ana konusunu oluşturan iktidar kavramı, sosyal hayatın çeşitli alanlarında değişik çaplarda kendini gösteren bu geniş ve genel iktidar kavramı mıdır? Yoksa, daha dar ve daha belirli bir siyasal nitelik taşıyan "*siyasal iktidar*" kavramı mı?

Bu konuda siyasal bilimciler arasında önemli bir görüş ayrılığı belirir. Bazılarına göre (ki, bunların başında Catlin ve Lasswell gelir), nerede ki insanların davranışlarını etkileyen bir iktidar olayı vardır, orada bir politika ilişkisi vardır ve dolayısıyla, politika biliminin inceleme alanına giren bir konu vardır. Bu görüşe göre, her türlü insan toplulukları içinde bütün görünüşleri ve bütün beliriş şekilleriyle iktidar olgusu tüm olarak siyasal tahlilin kapsamına girer. İktidarı en geniş anlamıyla sosyal iktidar olarak alan bu tutumun savunucularının politika bilimini giderek "*kratoloji*" (iktidar bilimi) haline getirdikleri söylenebilir.

Modern siyasal bilimcilerin çoğunluğunu oluşturan ikin-

ci bir grup ise iktidar kavramını bu genişlikte almanın doğru olmayacağı görüşündedirler. Sınırları belirsiz bir alanın dolaşık ve belki de çıkmaz yollarına sapmanın faydasız ve verimsiz olacağı inancını taşıyan bu ikinci görüşün temsilcilerine göre, politika biliminin temel kavramı olan iktidar, herhangi bir iktidar değil, fakat sadece "siyasal iktidardır. David Easton'un da isabetle belirttiği gibi, bir aile, dernek ya da bir çete içinde sırf bir kişi veya bazı kişiler diğerlerinin davranışlarını kontrol edebiliyor diye politika bilimi bu gruplar içinde "iktidar olgusu" ile ilgilenmez.² Bizim de katıldığımız bu görüş açısı, siyasal iktidarı diğer sosyal iktidarlardan ayırmayı gerekli sayar. Burada karşılaşılan problem, böyle bir ayırımın hangi kriterlere dayanılarak yapılabileceği problemidir. Başka bir deyişle, siyasal iktidarı öteki iktidar türlerinden ayırt etmeye yarayacak belli başlı nitelikler nelerdir, bunları tespit etmek gerekir.

Siyasal İktidarın Nitelikleri

Her şeyden önce burada "siyasal iktidar" terimini hangi anlamda kullandığımızı belirtmeliyiz. Siyasal iktidar terimi burada gerçek ve teknik anlamıyla ülkenin ve toplumun *bütünü* üzerinde geçerli olan iktidar karşılığında kullanılmaktadır, yoksa şu veya bu yönüyle "siyasal" bir karakter taşıyan, böyle bir yanı olan ve bu bakımdan kendisine "siyasal" sıfatı eklenebilecek bir iktidar anlamında değil. Bu ikinci kavramdan neyin kastedildiği birazdan yapacağımız açıklama ile daha iyi anlaşılacaktır.

Gerçek ve teknik anlamda siyasal iktidarın başlıca ayırt edici niteliklerini şöylece belirtebiliriz:

- Bir defa, siyasal iktidar *kapsam* bakımından öteki sosyal iktidarlardan farklıdır ve onlara göre çok daha geniş bir

ve yasaklar getirdiği içindir ki, daha mürekkebi kurumadan tartışılmaya başlanmıştır. Gene aynı nedenle, anayasada henüz değişiklik yapılmamış olmasına rağmen, bu kısıtlama ve yasakların bir kısmı pratikte işlemez hale gelmiştir.

Şu halde, “egemen” iktidar olarak kurucu iktidarın *hukuk* yapabilme yetkisine sahip olduğu şeyle, *fiilen yapabileceği* şeyi birbirinden iyice ayırmak gerekir. Teorik açıdan bağımsız ve hemen hemen sınırsız olan bu iktidar, pratik açıdan sosyo-politik etkenlerle sınırlandırılmış bulunmaktadır.

Öte yandan, kurucu iktidarın –sırf kurucu iktidar olduğu için– koyacağı kuralların toplumda mutlaka daha büyük bir saygı ve itaatle karşılanacağı ve daha üstün bir bağlayıcı güce sahip olacağı da ileri sürülemez. Normlar hiyerarşisi yönünden bu kurallar diğer hukuk normlarından daha üstün de olsalar, toplum gerçeklerine uymadıkları takdirde tamamen etkisiz kalabilirler. Nitekim, 1920’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde içki yasağı, kurucu iktidar tarafından anayasada yapılan bir değişiklikle “anayasa kuralı” olarak konmuş olduğu halde, yürürlükte kaldığı sürece en az itaat gören ve en çok ihlal edilen kurallardan biri olmuştur.

Görülüyor ki egemenlik, kurucu iktidar olarak hukuk düzeyinde belli bir anlam ifade etse bile, siyasal açıdan pek fazla anlam ve değer taşımamaktadır. Çünkü sosyal gerçeklik alanında, her zaman her istediğini yapabilen, her türlü kayıt ve etkiden uzak, tamamen bağımsız ve üstün “egemen” bir iktidar yoktur.

4

SİYASAL İKTİDARIN MEŞRULUK TEMELİ

BÜTÜN SİYASAL TOPLULUKLARDA, DEVLET DEDIĞİMİZ bütün kuruluşlarda mutlaka bir siyasal iktidar ve bu iktidarı kullanan, yani karar alma, emir verme ve bu karar ve emirleri gerektiğinde zora başvurarak yürütme gücüne sahip bir kişi veya bazı kişiler daima mevcut olmuştur. Bu bir evrensel olgudur. Bu evrensel olgunun ortaya çıkışı –başka deyişle siyasal toplulukların kuruluşu– ile birlikte şu sorular da kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır: Siyasal iktidarı kullananlar başkalarına emretme ve onları bu emirlere uymaya zorlama yetkisini nereden alırlar? İktidarlarının kaynağı ve dayanağı nedir? Toplumda yaşayan insanlar onların karar ve emirlerine niçin itaat ederler?

İktidar sahiplerinin belli bir zamanda şu veya bu yoldan toplumda üstün fizik gücü ellerine geçirmiş olduklarını ve bu güce dayanarak toplumu yönettiklerini söylemek bu soruları tam olarak karşılayan bir cevap sayılmaz. Çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi, sadece fizik zorlama gücüne, sadece kaba kuvvete dayanan bir iktidarın uzun süre

ayakta kalması hemen hemen imkânsızdır. Onun içindir ki, iktidarı ellerinde bulunduranlar daima halkı (yönetilenleri) yalnız emretme ve yönetme gücüne değil, fakat aynı zamanda emretme ve yönetme *hakkına* sahip olduklarına inandırmaya çalışmışlardır. İktidarın rastgele elde edilmeyip bir *hakka* dayandığı fikrinin kabul edilmesi ölçüsünde o iktidar *meşru* bir iktidar olur. Meşru bir iktidara itaat de yönetilenler için bir görev haline gelir.

İktidarın meşruluğu problemi çok eski zamanlardan beri doktrin alanında üzerinde durulan ve tartışılan önemli bir sorun olmuştur. Bu konuda şimdiye kadar çeşitli teorilerin öne sürüldüğünü görürüz. Bu teoriler değişik zamanlarda, değişik iktidar tiplerine bir dayanak, bir temel bulma amacını gütmüşlerdir. Meşruluk problemi modern politika biliminde de –bakış açısı ve tahlil metodu farklı olmakla beraber– önemini korumaktadır.

Biz burada önce klasik (veya geleneksel) olarak nitelendirilebileceğimiz teoriler üzerinde duracağız. Bu teorilerden bazıları hâlâ siyasal düşünce hayatını –özellikle ülkemizde– etkilemekte olduğundan bunların açıklanmasında ve tartışılmasında yarar görmekteyiz. Daha sonra meşruluk sorununun çağdaş politika biliminde nasıl ele alındığını ve hangi açılardan incelenmesi gerektiğini belirtmeye çalışacağız.

KLASİK (GELENEKSEL) MEŞRULUK TEORİLERİ

Teokratik Teoriler

Siyasal iktidarın meşruluk temeli önceleri gökyüzünde, Tanrıda ve kutsal kaynaklarda aranmıştır. En eski zamanlardan ve ilkel toplumlardan yakın zamanlara kadar bu inanç değişik şekillere ve anlayışlara bürünerek uzanır gelir. Bu teolojik meşruluğun en ilkel türünü eski çağların *Tanrı-Kral* ların-

da görmek mümkündür. Mısır firavunları bize bunun tipik örneklerinden birini verir: Firavun, Osiris Tanrısının oğludur ve kendisi de Horus Tanrısıdır. Her yeni firavunun tahta geçişinde Horus'un yeniden doğduğu efsanesine inanılmaktaydı. Böylece hükümdar aynı zamanda bir yeryüzü Tanrısıydı ve onun iktidarına itaat sadece bir siyasal zorunluk değil, aynı zamanda dinsel bir görev oluyordu. Daha sonraları bu anlayış biraz değişmiş ve hükümdarın kendisinin Tanrı olmayıp, ancak “Tanrının oğlu” olduğu anlayışına geçmiştir. Çin imparatorları da “Göklerin oğlu” sayılıyordu.

Bu ilkel inanışları bir tarafa bırakacak olursak, asıl gelişmiş ve sistemleştirilmiş teokratik doktrinlerin ortaçağın sonlarında ve yeniçağın başlarında ortaya çıktığını görürüz. Katolik kilisesinin ve dogmatizminin bu teorilerin oluşmasında önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Avrupa’da mutlak monarşilerin kurulmasıyla birlikte kraların hükümranlık haklarını meşru bir temele dayandırma zorunluğu da kendini göstermiştir. İsa peygamberin havarilerinden olan Saint Paul daha başlangıçta “bütün iktidarların Tanrıdan geldiğini” (*Omnis potestas a Deo*) söylememiş miydi? O halde krallar da iktidarlarını doğrudan doğruya Tanrıdan, onun kutsal iradesinden alırlar. Burada bizzat kralın kişiliğinin Tanrısal niteliği artık söz konusu olmamakla beraber, iktidarının *kaynağının* ilahi olduğu fikri üzerinde durulmaktadır. Her türlü insan iradesinin üstünde, kaynağını ulu yaratıcının mutlak ve karşı gelinmez iradesinden alan ve gene onun adına kullanılan bir iktidar düşünülün: Kabul etmek gerekir ki o çağlarda siyasal iktidara bundan daha sağlam bir meşruluk temeli bulmak mümkün olamazdı. Nitekim yüzyıllar boyunca mutlak hükümdarlar iktidarlarını hep bu “ilahi hak” fiksiyonu üzerine dayandırarak sürdürmüşlerdir.

la Wallonlar arasındaki etnik çatışmaların sistem üzerinde yıkıcı bir tehlike yaratmayışı da bunu gösterir.)

Sonuç olarak kısaca şunu söyleyebiliriz: Bir toplumda yönetilenler kitlesi siyasal iktidara çeşitli nedenlerle itaat edebilirler. İtaatin motifi, gelenek ve görenek, alışkanlık, kişisel çıkar, ceza korkusu veya çaresizlik duygusu olabilir (Bazen bunların bir karışımı söz konusudur). Fakat siyasal iktidar bakımından en kuvvetli dayanak, hiç şüphe yok ki, toplum üyelerince benimsenmiş olan meşruluk inancıdır.

5

SOSYAL TABAKALAŞMA VE SİYASAL İKTİDAR

SORUNUN ANALİTİK ÇERÇEVESİ

POLİTİKANIN –VE ONUN DİNAMİĞİNİ OLUŞTURAN iktidar ilişkilerinin– sosyolojik ortamı toplumdur. Toplum, bir arada yaşayan, aralarında sürekli ilişkiler bulunan ve bu ilişkileri belirli davranış kurallarına göre düzenlenmiş olan geniş insan toplulukları olarak tanımlayabiliriz. Eski zamanlardan bugüne kadar bütün toplumlar yapıları bakımından önemli bir özellik gösterirler: Toplum meydana getiren insanlar arasında hiyerarşik bir farklılaşma, bir sosyal tabakalaşma vardır. Bu tabakalaşma, tarihin değişik dönemlerinde, değişik toplumlarda kast, zümre, sınıf gibi değişik isimler almıştır. Farklılaşma sistemi ve ona verilen isim ne olursa olsun, bu, netice itibarıyla, toplumun insanları arasında gelir, iş, yaşama düzeyi, etkinlik ve saygınlık yönlerinden bir eşitsizliği ifade eder. Zamanımızda farklılaşmanın temeli, sosyal sınıf kavramına ve sınıflar arasındaki ayrılığa dayanmaktadır.

Sosyal sınıf nedir? Sınıf kavramı hangi ölçülere göre belirlenir? Sınıf kavramı ile iktidar kavramı arasında nasıl bir bağlantı vardır? Sosyal sınıfların siyasal iktidarın kuruluşundaki ve paylaşılmasındaki rolleri nedir? Bu sorunlar, çağdaş sosyoloji ve politika bilimlerinde ön planda yer tutan son derece önemli, temel sorunlardır. Bunlara verilen cevaplar da, görüş açılarına ve kullanılan tahlil metotlarına göre hayli farklılık gösterir.

Bugün sosyal sınıflardan ve sınıf çatışmasından söz edildiği zaman ilk olarak Karl Marx ismi akla gelir. Bu çağrışım, Marx'ın sınıf kavramını "icat" etmiş oluşundan değildir. Sosyal sınıfların varlığı, hatta sınıf çatışması sorunları üzerinde ondan önce de duranlar ve düşünenler olmuştur. Marx'ın getirdiği yenilik, sınıf sorununu değişik bir perspektif içinde ele alışında, onların varlığını belirli tarihi aşamalara bağlamasında ve sınıf kavgasını siyasal çatışmanın ana eksenine haline getirmiş olmasında görülür. Sınıf kavramının incelenmesine Marksist doktrinle başlamakta ve bu doktrini çıkış noktası olarak almakta sistematik yönden yarar vardır. Çünkü Marx sadece bu kavramın sosyolojik tahlilinde yeni bir görüş açısı getirmekle kalmamış, aynı zamanda toplumun sosyal yapısı ile siyasal iktidar arasındaki ilişkiyi –başka deyişle problemin *politik yönünü*– ilk defa olarak bütün önemi ile ortaya koymuştur. Öte yandan şunu da belirtmek gerekir ki, bu konuda sonradan geliştirilen görüşler ve kuramlar, ister Marksist görüşün yanında, isterse onun karşısında yer alsın, mutlaka bu doktrinin esaslarına atıfta bulunmak, onu âdeta bir nirengi noktası olarak kullanmak zorunluğunu duymuşlardır.

MARKSİST SINIF ANLAYIŞI

Sınıf kavramı Marksist doktrinin en önemli kavramların-

dan biri, belki de onun temel direğidir. Bununla beraber, Marx'ın hiçbir eserinde bu kavramın açık, belirli ve sistemli bir tanımlamasına rastlayamayız. Gerçi Marx, çeşitli eserlerinde toplumdaki sınıflaşma olayı, proletaryanın burjuvazi tarafından sömürülmesi, sömürme mekanizması, sınıflar arasındaki kavga, vs. konularında geniş açıklamalarda bulunur; fakat sosyal sınıfın tam bir tanımını vermez. Ayrıca sınıfların yapısı, ayrımları ve sayısı konularında da ilk bakışta belki çelişmeli gibi görünen noktalar vardır. *Komünist Manifesto*'da, "bütün toplum tarihi başlangıçtan günümüze kadar" sadece *iki* sınıf arasındaki (sömüren ve sömürülen) çatışmanın tarihinden ibaret olarak nitelendirilirken, sınıf kavramı en geniş anlamda alınmış ve onun bütün ara bölünmeleri iki kategori hâlinde kapsanacak şekilde basitleştirilmiştir. *Manifesto*'dan sonraki bilimsel eserlerinde ise Marx daha çok sanayileşmiş kapitalist toplumlardaki sınıfların yapısı üzerinde durur ve bunları bazen üçe, bazen de yedi veya sekiz gruba ayırır.⁴

Ancak, bu söylediklerimizden Marksist teoride sınıf kavramının bulanık olduğu ve belirli bir temel anlayışa dayanmadığı anlamı çıkarılmamalıdır. Marx'ın bu konuda yazdıkları dikkatle incelendiği ve bunlara onu izleyenlerin (özellikle Engels'in ve Lenin'in) açıklamaları da eklendiği zaman, teori ana çizgileriyle oldukça karmaşık fakat tutarlı bir bütün olarak ortaya çıkar. Şimdi bunu kısaca özetlemeye çalışalım.

Tarih boyunca değişik toplum tiplerini belirleyen değişik üretim biçimleri (teknikleri) olmuştur. Sosyal sınıflar da üretim sisteminde oynadıkları role göre, daha açık bir deyişle, üretim araçları ile olan ilişkilerine ve durumlarına göre belirlenirler. Sınıf ayrımının temeli, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanır: Marksist sınıf anlayışının kilit noktası buradadır. Üretim araçlarının mülkiyetine sa-

tık eskimiş olduğundan söz edilebilir. Buna karşılık, hâlâ feodal yapı kalıntıları taşıyan, çağdaşlaşmamış, politik bilinçlenmeye ulaşmamış toplumlarda “hâkim sınıfların” varlıklarını inkâr etmek mümkün olmasa gerektir.

Marksist teorinin siyasal tahlile katkısı, ekonomik temele dayanan sınıf faktörünün iktidar ilişkilerindeki önemini belirtmek olmuştur. Fakat bunun her zaman ve her yerde tek egemen faktör olduğunu ileri sürmek ve politika sürecinde rol oynayan milliyet, ırk, din, bölge, kültür ve ideoloji gibi diğer faktörlerin etkisini hesaba katmamak bizi gerçeklerden uzaklaştırır. Politika ve iktidar mücadelesi hiçbir zaman tek boyutlu olmamıştır. Tarih dönemlerine ve toplum yapılarına göre değişen siyasal ilişkileri katı diyalektik kalıplarına sığdırmak mümkün değildir. Teorinin gerçeklere uygunluk derecesi araştırılmaksızın bu yolda ısrar edildiği takdirde bilimsel alandan çıkılmış ve artık tartışma kabul etmeyen “iman” alanına geçilmiş olunur.

6

Politikanın Yönetenler ve Yönetilenler Ayrımına Dayandırılması ELİTLER (SEÇKİNLER) VE KİTLELER

KLASİK ELİT TEORİLERİ

POLİTİKANIN SOSYAL GRUPLAR ARASINDA İKTİDAR ilişkileri olarak ele alınmasına veya bunun doğrudan doğruya bir sınıf mücadelesi olarak değerlendirilmesine karşılık, bazı siyasal bilimciler politika sürecine değişik bir açıdan bakmakta ve bunu esas itibariyle toplumda *yönetenler* ve *yönetilenler* arasındaki ayrıma dayandırmaktadırlar. Bu görüşü savunanlara göre, politikanın asıl konusu şu soru etrafında toplanır: Siyasal kararları alan kim ya da kimlerdir? Başka deyişle, toplumu kim ya da kimler yönetir? Bu kilit sorunun anahtarını şu genel gözlemden bulmak mümkündür: En basitinden en gelişmişine kadar bütün toplumlarda karar alan, emir veren, bu karar ve emirleri yürüten ve toplumu yöneten daima *küçük bir azınlık* olmuştur. Toplumun geri kalan kısmı, yani çoğunluk, bu azınlık tarafından yönetilen kitleleri meydana getirirler. Böylece bütün

toplumlar –siyasal rejimlerine verilen ad ne olursa olsun– aslında *oligarşik* bir yapıya sahiptirler.

Toplumun küçük ve seçkin bir azınlık tarafından yönetildiği –ve yönetilmesi de gerektiği– yolundaki temel görüş, Platon’dan zamanımıza kadar birçok düşünür tarafından ileri sürülmüştür. Fakat, bu görüşü sosyolojik yaklaşımla bilimsel bir çerçeve içine oturtmak isteyen ve çağdaş politika biliminde “elit teorileri” adıyla önemli bir yer tutan teorilerin asıl kurucuları, 20. yüzyılın başlarında yaşamış iki İtalyan düşünürü, Gaetano Mosca ve Vilfredo Pareto olmuştur.

Mosca ve “Yönetici Sınıf”

Mosca, yukarıda belirtilen *elit* ve *kitle* ayrımını (kendisi “elit” terimini kullanmamakla beraber) ilk defa sistemleştiren siyasal bilimci sayılır. Mosca’nın kullandığı terim “*yönetici sınıf*”tır: Kurduğu teori ve ana eserinin başlığı da bu adı taşır.¹ Ona göre, bütün toplumlar “yönetici sınıf” ve “yönetilen sınıf” olmak üzere iki sınıfa ayrılırlar. Birincisi –ki daima azınlıktadır– bütün siyasal fonksiyonları görür, iktidarın tek elini elinde tutar ve onun sağladığı bütün nimetlerden yararlanır. İkincisi –çoğunlukta sınıf ise– tamamen birincinin kontrolü ve yönetimi altındadır; onun belirlediği amaçlara ve kurallara göre hareket eder. Bir azınlık –bazen çok küçük bir azınlık– nasıl olur da çoğunluğu her zaman kendi yönetimi altında tutabilir? Bunun cevabını, azınlığın *örgütlenmiş* olmasında, çoğunluğun ise *örgütlenmemiş*, dağınık bir yığın oluşturmasında aramak gerekir. Mosca’ya göre “Tek bir güdüyle (itici güçle) hareket eden örgütlenmiş bir azınlığın, örgütlenmemiş bir çoğunluğu hükmü altına alması kaçınılmazdır”. Ayrıca, yönetici azınlığa dahil olan kişiler genellikle bazı *üstün yeteneklere* sahip olan kimselerdir.

Hiç değilse, “Gerçekten ya da görünüşte sahip oldukları

bazı yetenekleri dolayısıyla yaşadıkları toplum içinde büyük saygınlık ve etkinlik sağlamış olan kişilerdir.”²

Yönetici sınıfın (siyasal sınıfın) kitleleri hükmü altında tutmak için kullandığı yöntemler değişiktir. Bunlar, yerine ve durumun icaplarına göre hukuk ve kanun yolları olabileceği gibi, inandırma (veya kandırma), hile veya şiddet yolları da olabilir. Bununla beraber, yönetici azınlığın çoğunluk üzerinde tam ve mutlak bir egemenliğe sahip olduğu söylenemez. Mosca baştaki katı görüşlerinde sonradan bazı değişiklikler yapmış ve siyasal sınıfın alttan (kitlelerden) gelecek baskılara açık bulunduğunu ve ister istemez bunların *etkisi* altında kalacağını kabul etmiştir. Böylece oligarşi, çoğunluğun bazı istek ve eğilimlerini göz önünde tutmak zorunluğunu duyacaktır. Öte yandan, yönetici sınıf kapalı, devamlı, değişmez bir sınıf değildir. Toplumdaki ekonomik, sosyal ve kültürel değişmelere paralel olarak yönetici sınıfın *yapısında* da değişimler olur. Yeni sosyal güçlerin, yeni çıkar gruplarının ortaya çıkışını ve bunların alt kademelerden üst kademelere doğru tırmanmak istemelerini uzun süre önlemek imkânsızdır. Toplum hiyerarşisinin tepesindeki durumunu ve iktidar tek elini sürdürmek istemesine rağmen her yönetici sınıf eninde sonunda yerini *yeni bir yönetici sınıfa* bırakmak zorundadır. Bu değişme ve “yenilenme” az çok uzun süreli bir evrim sonunda olabileceği gibi, ani bir patlama –bir devrim– sonunda da olabilir (İkinci olasılık, yönetici azınlığın saflarını fazla “kapalı” tutması ve kitlelerden gelen katılma isteklerine set çekmekte direnmesi halinde kendini gösterir). Fakat neticede yönetici sınıfın yapısındaki değişme, siyasal sistemin temel niteliğinde bir değişikliğe yol açmayacaktır: Toplum gene bir azınlık tarafından yönetilmeye –başka deyişle oligarşik niteliğini korumaya– devam edecektir.

7

SİYASAL KATILMA

KİTİDARIN HALKA DAYANDIRILMASI FİKRİNİN YAYGINLAŞMASI ile birlikte, geniş halk kitlelerinin politika alanında ön plana çıktıkları görülür. Günümüzde sık sık “kitle toplumu” deyiminden söz edilmektedir. Batıda eski dar sosyal kadroların parçalanarak siyasal hayatın sokaktaki adamı da içine alacak şekilde genişlemesi, bazı yazarlarca “Kitlelerin Başkaldırısı” olarak nitelendirilmiştir.⁴ Rejimin ideolojik ve kurumsal yapısı ne olursa olsun, “halk” unsuru bu yapının temel dayanak noktası olarak alınmaktadır veya alınmak istenmektedir.

Bu gelişmeler, politika biliminde dikkatleri siyasal katılım sorunu üzerine çekmiş bulunuyor. Son zamanlarda bu konuda yapılan araştırmaların bazı yeni aydınlatmalar getirdiğini ve bu arada farklı değerlendirmelere yol açan bazı ilginç noktaları ortaya çıkardığını görüyoruz. Katılmanın yolları ve dereceleri nelerdir? Kişilerin bu alandaki davranışlarında ne gibi farklılıklar vardır? Katılma ile siyasal karar arasında etki ilişkisini belirlemek mümkün müdür? Değişik siyasal modellerde katılım ne gibi şekiller alır? Bütün bunlar, cevap arayan sorular olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAVRAMIN AÇIKLANMASI VE KATILMANIN BOYUTLARI

Önce kavramı açıklığa kavuşturmak gerekir. Siyasal katılma, toplum üyesi kişilerin (vatandaşların) siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret sanmak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar. Toplum üyelerinin hepsi şüphesiz ki siyasete karşı aynı ilgiyi göstermezler. Kimisinin gece gündüz politika ile uğraşmasına karşılık –ki bunlar küçük bir azınlık teşkil ederler– bazı insanlar politik sorunlara tamamen ilgisiz ve kayıtsızdırlar. Bu bakımdan, Aristo'nun “insan siyasal bir yaratıktır” sözü, ancak bir ölçüde ve geniş anlamıyla bütün insanların siyasal topluluklar içinde yaşamalarını ifade etmesi yönünden doğrudur denilebilir.

Amerikalı siyaset bilimcisi Robert Dahl, siyasal katılmanın boyutlarını; a) *İlgi*, b) *Önemseme*, c) *Bilgi*, d) *Eylem* olarak sıralıyor.² *İlgi*, siyasal olayları izlemeyi; *önemseme*, siyasal olaylara önem vermeyi; *bilgi*, olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olmayı; *eylem* ise siyasal olaylara aktif olarak katılmayı ifade eder. Katılmanın bu dört boyutu, birbirinden kopuk, birbiriyle ilgisi olmayan tutumlar değildir. Aksine, yapılan araştırmalar, bunlar arasında yakın bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, seçim sonuçlarına ilgi duyan kimselerin, seçim kampanyasını önemseyerek izleyenlerin, tartışılan sorunlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olanların, seçimlerde oy kullanma oranlarının da –ilgisizlere nazaran– daha yüksek olduğu görülmektedir.

Siyasal faaliyete katılma değişik düzeylerde ve çeşitli biçimlerde kendini gösterebilir. Bunlar arasında yoğunluk bakımından bir kademelenme, bir hiyerarşiden söz etmek mümkündür. En alt kademede gazete, dergi, radyo ve te-

levizyon yolu ile siyasal olayları izleme, dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarda siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer alır. Bunlar, bir deyimle göre, “*seyirci faaliyeti*” olarak nitelendirilebilir.³ Bu kategoriye giren insanlar, “bir nevi siyasal haber tüketicisi, siyasal sahnenin seyircisidirler.”⁴ Bunun daha ötesinde, orta kademede, siyasal olaylar ve sorunlar karşısında *açıkça vaziyet alarak* eyleme geçme söz konusu olur (Gazetelerde yazı yazmak, radyoda ve mitinglerde konuşmak, siyasal liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımında bulunmak gibi). Nihayet, siyasal katılmanın en ileri kademesi, doğrudan doğruya *olayların içine karışarak ve aktif rol alarak* girişilen faaliyetleri kapsar. Bir siyasal partide aktif üye olmak veya yöneticilik görevi yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak veya buralara adaylığını koymak, seçim kampanyalarında fiilen çalışmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılabilir.⁵

Yukarıda belirtilen davranışlar normal demokratik katılma yollarıdır. Kurulu düzeni değiştirmek için zora başvurma, her türlü şiddet eylemleri, terörizm, silahlı ayaklanma, hükümet darbesi vs. gibi girişimler, siyasal bir sonuç elde etmeye yönelik de olsalar “normal” katılma sürecinin dışında kalırlar.

SİYASAL KATILMADA FARKLI DAVRANIŞLAR

Toplum üyelerinin politikaya karşı aynı derecede ilgi göstermediklerini biraz önce söylemiştik. Kişilerin siyasal sistem karşısında farklı davranışlarını etkileyen sosyo-ekonomik, psikolojik, kültürel, çevresel çeşitli faktörler vardır. Gelir ve eğitim düzeyi, meslek, cinsiyet, yerleşme biçimi (köyde veya şehirde oturma), kişilik yapısı gibi değişkenlerin bu konuda önemli rol oynadıkları görülür. Bu alanda yapılan

8

KAMUOYU

KAMUOYU, SİYASAL ETKİ ÇERÇEVESİ İÇİNDE ÇAĞDAŞ politika biliminin üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Toplum yönetimi ile ilgili sorunlar arasında eskiden beri sözü edilen kamuoyu aslında yeni bir kavram sayılmaz. Fakat bilimsel araştırma ve inceleme konusu olarak ele alınışı oldukça yenidir. Yarım yüzyılı pek aşmayan bir süredir sosyal bilimlerle uğraşanlar –özellikle siyasal bilimciler, sosyologlar ve sosyal psikologlar– yeni geliştirilen teknik ve metotlarla kamuoyu üzerinde çeşitli açılardan etraflı araştırmalara girişmişlerdir. Bu araştırmaların, istatistik ve matematik yöntemlerin yardımıyla yapılan kamuoyu yoklamalarının (sondaajlarının) sosyal bilimlere bu alanlarda yeni ufuklar açmış olduğuna şüphe yoktur.¹

Kamuoyunun politika bilimi açısından başlıca önemi, onun siyasal karar alma sürecini etkileyen bir faktör oluğunda kendini gösterir. Hemen her toplumda –siyasal sistemi ne olursa olsun– iktidarı ellerinde bulunduranlar uyguladıkları politika konusunda yönetilenlerin düşünce ve kanaatlerini bilmek isterler. Ve hemen her toplumda

bu düşünce ve kanaatler az veya çok (sistemin demokratik veya otoriter olma niteliğine göre) bir ağırlık taşır. Kamuoyu siyasal kararları nasıl ve ne ölçüde etkiler? Kamuoyu nasıl oluşur ya da oluşturulur? Yönetenler ve yönetilenler arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşme sürecinde kamuoyunun yeri nedir? Bunlar, burada cevaplandırmaya çalışacağımız sorulardır. Ancak, daha öteye gitmeden önce, en başta pek de basit olmayan bir soruyu, “Kamuoyu nedir?” sorusunu cevaplandırmamız gerekir.

KAMUOYU NEDİR?

Günlük siyasal hayatta sık sık “kamuoyunun tepkisinden”, “kamuoyunun aydınlatılmasından”, “kamuoyunun gözetilmesinden” söz edildiğini duyarız. Tepkisinden çekinilen, aydınlatılması veya gözetilmesi istenen bu görünmez güç ne olabilir? Hemen söyleyelim ki, terim olarak “kamuoyu” biraz yanıltıcıdır. Bu terim, sanki *bir* “kamu” ve onun da *bir* “oy”u varmış gibi bir izlenim yaratabilir. Oysa gerçekte böyle bir şey söz konusu değildir. Kamuoyu deyince, toplumun hemen bütün yetişkin üyeleri (kamu) tarafından paylaşılan bir ortak düşünce, bir kanaat (oy) akla gelmemelidir. Toplumun tümünü kapsayan ve oybirliğini ifade eden böyle bir “kanaat bloku” sosyolojik gerçeklere aykırı düşer.

Burada her şeyden önce “kamu”dan neyin anlaşılması gerektiğini belirtmeliyiz. “Kamu” (*public*) terimi, belli bir sorun hakkında fikir ve kanaat sahibi olan kişilerden meydana gelen bir gruba veya grupları ifade eder. Başka bir deyişle, sosyolojik anlamda “kamu” terimi, “grup” karşılığında kullanılmaktadır.² Toplum hayatı ile ilgili olarak ortaya çıkan çeşitli sorunlar hakkında bütün vatandaşların ilgi ve bilgi sahibi olmalarına imkân yoktur. Çoğu zaman halk kitlelerinin büyük kesimi bu sorunların farkında bile

değildir. Bu bakımdan toplum sorunlarının çeşitliliği ölçüsünde, onlar karşısında değişik ve çeşitli “kamular”dan (gruplardan) söz etmek yerinde olur.

“Oy” kavramına gelince, bundan anlaşılması gereken, rasyonel, kesin, pozitif bilgiye dayanan bir fikirden ziyade, az çok belirli bir eğilim, bir görüş, daha doğrusu bir “kanaat”tir. Tartışmalı bir sorun karşısında ilgili grup içinde değişik kanaatler (oylar) ortaya çıkar. Demek ki, grupların çeşitliliğinin yanı sıra, grup içindeki oyların çeşitliliği de söz konusu olmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra, kamuoyunun şöyle bir tanımlamasına varabiliriz: *Kamuoyu, belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hâkim olan kanaattir.*

Ancak, hemen söyleyelim ki, bu genel tanımlama da kavrama tam bir aydınlık getirme bakımından yeterli sayılmaz. Burada özellikle şu soruyu cevaplandırmamız gerekir: İlgili grup içinde “hâkim kanaat” nasıl ortaya çıkar? Başka bir deyişle, kamuoyunun belirmesinde rol oynayan başlıca faktör veya faktörler nelerdir?

Bu konuda başlıca iki önemli unsurun rol oynadığını söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi *sayı* unsuru, yani çoğunluk faktörüdür. Bir bakıma kamuoyu çoğunluğun kanaatidir denilebilir. Ancak, her zaman bunu ileri sürmek ve “çoğunluk” ölçüsünü gerekli bir şart olarak kabul etmek mümkün değildir. Bazı hallerde kamuoyunun belirmesinde çoğunluk faktöründen daha ağır basan ikinci bir unsur vardır ki, bu da *yoğunluk* ya da *etkinlik* unsurudur. Bu alanda yapılan araştırmalar şu gerçeği ortaya koymuştur: Kesin ve köklü olarak benimsenen ve açıklanan bir görüş, azınlığın görüşü de olsa, çoğunluk tarafından gevşek ve köksüz olarak paylaşılan kar-

gudur. Yasama organı, kanunların yapılması sırasında, kamuoyunu oluşturan gruplarca kendisine yöneltilen istekleri göz önünde bulundurma gereğini duyacaktır. Yürütme organı da, aynı şekilde, karar ve tercihlerinde bu istek ve kanaatleri hesaba katmak durumunda olacaktır. Kamuoyu olarak ağırlığını duyuran grup kanaat ve isteklerine yabancı kalan kararlar, toplum içinde etkinlik ve dayanıklılık yönünden zayıf kalmaya mahkûmdur.

Batı demokrasilerinde, ülke çapında önemli ve tartışmalı sorunlar üzerinde sık sık kamuoyu yoklamalarına başvurulduğu bilinmektedir. Günümüzde gitgide yaygınlaşan ve geliştirilen teknik ve yöntemlerle yürütülen bu yoklamaların, yöneticiler açısından belli alanlardaki politikaların saptanmasında son derece yararlı bir gösterge rolü oynadığına şüphe edilemez.

9

SIYASAL PARTİLER

GENEL BİLGİLER

Tanım

POLİTİKAYA İSTER “İKTİDAR İLİŞKİLERİ” AÇISINDAN, İSTER “karar alma süreci” açısından bakalım, bu iki ana yaklaşımın odak noktasında siyasal partilerin yer aldığı görürüz. Modern anlamda siyasal partilerin politika sahnesine çıkışları oldukça yeni sayılır. Bununla beraber, bu kuruluşlar çok hızlı bir gelişme ile hemen hemen bütün ülkelerde siyasal hayatın temel unsurları ve başlıca dinamik güçleri haline gelmişlerdir. Siyasal sistemin niteliği ve karakteri ne olursa olsun –demokratik, otoriter veya totaliter– çağdaş toplumların hepsinde partiler birinci derecede önemli rol oynarlar. Günümüzde “partisiz” rejimlere ancak bazı geleneksel (siyasal modernleşme dışında kalmış) toplumlarda rastlamak mümkündür. Bu bakımdan siyasal partileri her türlü değer yargısının ötesinde, modern devletin salt olguları olarak kabul etmek gerekir.

Şurası da bir gerçektir ki herhangi bir siyasal sistemin işleyişini yalnız anayasanın getirmiş olduğu kurumlara bakarak anlayabilmeye imkân yoktur. Bir ülkedeki rejimin gerçek karakterini belirleyebilmek için, anayasal şekil ve kalıpların dışında, o ülkedeki parti sistemini, partilerin sayısını, tiplerini, sosyal temellerini ve iç yapılarını bilme zorunluğu vardır.¹

Bu yöndeki incelemelerimize, her şeyden önce “Siyasal parti nedir?” sorusunu cevaplandırmakla başlamak yerinde olur. Siyasal partilerin şimdiye kadar çeşitli tanımları yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı, “seçim” ve “serbest yarışma” gibi unsurlara ağırlık tanımaları bakımından sadece çok partili demokratik sistemler için geçerli sayılabilirler. Bu ise, otoriter ve totaliter sistemlerdeki partileri “siyasal parti” saymamak gibi sosyal gerçeklere uymayan bir sonuç doğurur. Bize göre, değişik parti tiplerini kapsayacak genişlikte fonksiyonel bir tanımlamaya gitmekte yarar vardır. Bu açıdan siyasal partileri, bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz. Burada en önemli unsur, siyasal iktidarı “ele geçirmek” veya hiç değilse onu başka partilerle “paylaşmak” amacıdır. Bütün partilerin ortak hedefini oluşturan bu unsur, onları diğer sosyal gruplardan (özellikle, siyasal iktidarın kullanılmasını sadece etkilemeye çalışan baskı gruplarından) ayırt etmeye yarayan başlıca kriterdir. Bunun yanında ikinci önemli kriter de, siyasal partilerin geçici kuruluşlar olmayıp, sürekli ve ülke çapında oldukça yaygın bir örgüte sahip bulunmalarıdır. Bu da, partileri parlamento içinde kurulan gruplardan, kliklerden, siyasal kulüplerden ayıran bir nitelik olarak belirir.²

Siyasal Partilerin Doğuşu

Yukarıda açıklanan anlamıyla siyasal partilerin doğuşunu görebilmek için 19. yüzyılın ortalarına doğru gelmemiz gerekir. Ondan önce, 18. yüzyılda bazı Avrupa parlamentolarında görülen gruplaşma ve hizipler (İngiltere’de Tory’ler ve Whig’ler gibi) parlamento dışında bir örgüte sahip olmadıklarından bunları gerçek anlamda parti olarak saymak mümkün değildir. Geçen yüzyıl içinde siyasal partiler, Batılı toplumlarda yer alan bazı önemli sosyo-politik gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, demokratik ideolojinin yaygınlaşması ve buna paralel olarak da parlamentoların yetkilerinin ve oy hakkının genişletilmesi şeklinde kendini gösterir. O zamana kadar kendilerine oy hakkı verilmemiş olan geniş halk kitlelerinden gelen baskılarla birçok Avrupa ülkesi seçim kanunlarında reform yaparak bu kitlelere oy hakkını tanımak zorunda kalmışlardır. Böylece, ilk defa olarak siyasal iktidarın kuruluşunda söz hakkına sahip geniş bir seçmen topluluğunun ortaya çıkışı, dar ve kapalı bir yönetici elitin hegemonyasına son vermek suretiyle politik hayatta köklü bir değişme yarattığı gibi, siyasal partilerin doğuşunda da en önemli faktör rolünü oynamıştır.

Partilerin kökeni bakımından, Duverger “parlamento içinde doğan partiler” ve “parlamento dışında doğan partiler” şeklinde bir ayrım yapmaktadır.³ Kronolojik sıraya göre, önce kaynağını parlamentonun içinden alan partilerin ortaya çıktığını görüyoruz. Bunların genel oluşum şekli şöyledir:

a) İlk parlamento grupları doğar; b) Daha sonra yerel seçim komiteleri yaratılır; c) Nihayet bu iki unsur arasında devamlı bir bağlantı kurulur. Böylece, parlamento içinde oluşan gruplarla, bunların genişleyen seçmen kitlelerini

temsil” olgusu kendini göstermiş olacaktır. Öte yandan, amaçlanan hedefe –siyasal istikrarın sağlanmasına– birtakım zorlamalarla kısa vadede ulaşılsa bile, toplumda seçim adaleti duygusunun zedelenmesinden doğacak tepkiler yüzünden bu hedefin uzun vadede sağlanıp sağlanamayacağı açık bir soru olarak kalacaktır. Unutmamak gerekir ki, bir ülkede belli bir parti sisteminin sağlıklı olarak yerleşmesi, az çok kendiliğinden beliren ve geniş ölçüde benimsenen bir oluşum süreciyle mümkün olabilir.

Kanımızca, zaten öteden beri seçmenlerin iki-parti eğilimi gösterdikleri Türkiye’de –ki bu eğilim nispi temsil sisteminin tam olarak uygulandığı dönemlerde bile ortaya çıkmıştır– bir yandan bir partinin tek başına hükümet kurmasını kolaylaştıracak, ama öte yandan da kat kat barajlarla parlamentoda çarpık ve dengesiz bir temsile yol açmayacak, istikrar ve adalet ilkelerini makul ölçülerde birleştiren uygun bir seçim sisteminin oluşturulması pek zor bir iş olmasa gerektir.

10

BASKI GRUPLARI

GENEL BİLGİLER VE TANIMLAMA

GÜNÜMÜZDE POLİTİKA SAHNESİNİN BAŞ AKTÖRLERİ gerçi siyasal partilerdir, fakat onların sahnede yalnız oldukları söylenemez. Siyasal partiler dışında başka grupların da politika hayatında faaliyet gösterdikleri ve siyasal kararların alınmasında rol oynadıkları görülür. Bugün artık yaygınlaşan bir terimle bunlar “baskı grupları” olarak adlandırılmaktadır.

Baskı gruplarının politika biliminin ilgi ve araştırma alanına girişlerini görmek için çok eskilere gitmek gerekmez. İlk defa 20. yüzyılın başlarında Amerikalı siyasal bilimci Arthur Bentley, ortak menfaatler etrafında birleşen grupların politika sürecinde oynadıkları role dikkatleri çekmiştir. Daha sonra, Bentley’i izleyen başka yazarlar konunun üzerine önemle eğilmişler ve yaptıkları gözlemlerden bir genellemeye giderek, *bütün siyasal olayların çeşitli gruplarca iktidar merkezleri etrafında yürütülen faaliyetler ile açıklanabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir*. “Grup teorisi”¹ olarak bilinen bu görüş, politikayı sadece grup faaliyetlerine indirgemesi

ve onun diğer yönlerini ve unsurlarını ihmal etmesi bakımından eleştiriye açıktır. Ancak, ortaya konan teorinin dar çerçeveli oluşu ve yetersizliği yönünden öne sürülecek eleştiriler ne olursa olsun, bu alanda yapılan araştırmaların ve getirilen yeni bakış açısının siyasal bilimin gelişmesine büyük katkıda bulunduğu da inkâr edilemez bir gerçektir.

Uzun süre siyasal bilimcilerin devletin yapısını biçimsel yönden ele alarak organları ve fonksiyonları anayasal görüntü altında incelemekle yetindiklerine daha önce de işaret etmiştik. Grup yaklaşımı, bu resmi görüntünün arkasındaki mekanizmanın ve çarkların işleyişine ışık tutmuş, yasama ve yürütme organlarının kanun, tüzük, kararname gibi hukuk normları şeklinde beliren kararlarının gerçekte hangi etkenler altında alındıklarını ve bu kararların alınışında baskı gruplarının oynadıkları rolü aydınlığa çıkarmıştır. Böylece siyasal karar tahlilleri yeni bir anlam ve açıklık kazanmıştır.

Baskı grupları, *ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplar* olarak tanımlanabilir.² Bu tanımlamadaki “menfaat” kavramının taşıdığı ağırlık dolayısıyla baskı grupları bazen “menfaat grupları” olarak da adlandırılmaktadır. Ancak, hemen söylemek gerekir ki her menfaat grubu mutlaka bir baskı grubu değildir. Bu iki terimi eşanlamda kullanmak doğru sayılmaz. Aradaki başlıca fark bir *davranış* ve *yöntem* farkı olarak kendini gösterir. Bir menfaat grubu ancak siyasal karar merkezleri üzerinde çeşitli yollardan sistemli bir etkileme faaliyetine giriştiği zaman baskı grubu haline gelir. Şu halde “etkileme” faktörü, baskı grubunu niteleyen temel faktör sayılmalıdır.

Burada “menfaat” kavramı üzerinde de kısa bir açıklama yapmak yerinde olur. Korunmasına ya da gerçekleştirilme-

sine çalışılan “menfaat” her zaman dar anlamda maddi bir menfaat, ekonomik bir çıkar değildir. Kişi grupları bazen manevi değerlerin korunması, ortak bir amacın –bir idealin– sağlanması için de bir araya gelebilirler (İnsan haklarının korunması, ölüm cezasının kaldırılması, nükleer silahların yasaklanması amacıyla kurulmuş olan dernekler gibi). Bu bakımdan, gerçek anlamda “menfaat grupları” (*interest groups*) ile ortak amaçların sağlanması için kurulan “tutum-davranış grupları” (*attitude groups*) arasında bir ayırım yapmak mümkündür.³

BASKI GRUPLARI VE SİYASAL PARTİLER

Karşılaştırma

Baskı grupları ile siyasal partilerin karşılaştırılması, onların niteliklerinin ve mahiyetlerinin daha iyi anlaşılmasına yardım edecektir.

Her şeyden önce şu önemli farkı belirtmek gerekir: Siyasal partilerin başlıca amacı, daha önce de belirttiğimiz gibi, siyasal iktidarı elde etmek ve onu kullanmaktır. Baskı grupları ise iktidarı elde etme ve kullanma amacını gütmeyizler. Onlar sadece iktidar üzerinde dışardan etki yaparak (veya bazen adlarının da ifade ettiği gibi “baskı” yaparak) siyasal kararların kendi istedikleri yönde alınmasını sağlamaya çalışırlar. Partilerin iktidar mevkilerine kendi adamlarını getirme yolunda çaba harcamalarına karşılık, baskı gruplarının doğrudan doğruya böyle bir çaba harcadıkları görülmez (Gerçi çoğu zaman parlamentolarda ve hatta hükümetlerde bazı güçlü baskı gruplarının “temsilcileri” bulunur; fakat bu “temsilcilerle” onların mensup oldukları gruplar arasında açık ve resmi bir bağ yoktur).

Öte yandan, partiler özellikle politika ile uğraşan, sürekli

SONNOTLAR

1. BÖLÜM

1. Lasswell, Harold D., *Politics: Who gets what, when, how* (New York, Meridian Books, 1958).
2. Duverger, Maurice, *Sociologie politique* (Paris, Presses Universitaires de France, 1967), s. 29.
3. Crick, Bernard, *In Defence of Politics* (Londra, Pelican edition, 1964).
4. Crick, a.g.e, s. 167.
5. Aron, Raymond, *Démocratie et totalitarisme* (Paris, Gallimard, 1965), s. 52.
6. *La Science politique contemporaine, Contribution à la recherche, la méthode et l'enseignement* (UNESCO Publication, Liège, 1950).
7. Politika biliminin konusu, metodoloji sorunları ve gelişme yönleri hakkında etraflı bilgi için, bkz. Wiseman, Victor H., *Politics: The Master Science* (Londra, Routledge and Kegan Paul, 1969).
8. Prélôt, Marcel, *La Science Politique* (Paris, Presses Universitaires de France, 1969).
9. Lipson, Leslie, *Politika Biliminin Temel Sonuçları* (Çeviren: Karamustafaoğlu, Tuncer, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973), s. 66.
10. Bkz. Easton, David, *The Political System* (New York, Alfred A. Knopf, 1968), s. 129 vd.

2. BÖLÜM

1. Bir yazar, tam yüz kırk beş değişik devlet tanımlarını tespit ettiğini ileri sürmektedir. Bkz. Titus, C. H., *A Nomenclature in Political Science* (American Political Science Review, 1931, ss. 45-60). (Easton'dan naklen, a.g.e, s. 107).
2. Burdeau, Georges, *L'Etat* (Paris, Editions du Seuil, (1970), s. 14.
3. Easton, a.g.e, s. 111.
4. Bkz. Sait E. M., *Political Institutions* (New York, Appleton-Century, 1938), s. 131 vd.
5. Bu konuda etraflı bilgi için, bkz. Lubasz, Heinz (Ed.), *The Development of the Modern State* (New York, Macmillan, 1964); Passerin D'entreves, A., *The Notion of the State* (Oxford, Clarendon Press, 1967); Easton, a.g.e, ss. 108-112; Burdeau, a.g.e, s. 21 vd., 32 vd.
6. Devletin kişiliği konusundaki çeşitli görüşler için, bkz. Akbay, Muvaffak, *Umu-mi Amme Hukuku Dersleri* (Ankara, 1951), s. 458-519; Okandan, R. G., *Umu-mi Amme Hukuku Dersleri* (İstanbul, 1952), s. 909-979, Zabunoğlu, Y. K., *Kamu Hukukuna Giriş-Devlet* (Ankara, 1973), s. 125-144.
7. Örneğin bkz. Burdeau, a.g.e, s. 53.

3. BÖLÜM

1. Weber, Max, *Basic Concepts in Sociology* (Londra, Peter Owen, 1962), s. 117.
2. Easton, David, *The Political System* (New York, Alfred A. Knopf, 1968), s. 123.
3. Rousseau, *Contrat Social*, I. 3.
Aynı gerçeği, Bismarck'a atfedilen şu söz daha yalın bir biçimde açıklar: "Sümgü ile belki her şeyi yapabilirsiniz, yalnız bir şeyi yapamazsınız: onun üstüne oturamazsınız."
4. Key, V. O., *Politics, Parties and Pressure Groups* (New York, Thomas Y. Crowell Co., 1960), s. 5-6.
5. Bkz. Lipson, Leslie, *The Great Issues of Politics* (Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1965, 3rd. ed.) s. 68-69; Pennock, J. R. ve Smith, D. G., *Political Science, An Introduction*, (New York, Macmillan, 1967), s. 7; Daver, Bü-lent, *Siyasal Bilime Giriş*, (Ankara, 1964), s. 111.
6. Bu konuda daha geniş bilgi için, bkz. Meynaud, Jean, Introduction à la Science politique (Paris, Armand Colin, 1961), s. 74-75.
7. Otorite kavramının etraflı bir tahlili için, bkz. Weldon, T. D., *The Vocabulary of Politics* (Londra, Penguin Books, 1953).
8. Egemenlik kavramının modern devletin doğuşunda (siyasal modernleşmede) oynadığı rol hakkında, bkz. Huntington, Samuel P., *Political Modernization: America vs. Europe* (World Politics, 1966, Vol. XVIII), s. 373-414.

9. Bu alanda yeni gelişmeler için, bkz. Kapani, Münci, *İnsan Haklarının Ulus-lararası Boyutları*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 3. bs. 1996.
10. Kurucu iktidarı bazen bir Kurucu Meclis temsil edebilir. Eğer anayasa tasarı-sı kesinleşmeden önce halkoyuna sunulmuşsa, bu oylamaya katılan halk da kurucu iktidara dahil olur.

4. BÖLÜM

1. Franco'nun kendisine taktığı "Caudillo" sıfatı, İspanyolcada "şef, önder" anlamına gelen bir kelimedir.
2. Bkz. Laferrière, Julien, *Manuel de droit constitutionnel* (Paris 1947), s. 366.
3. Bkz. Vedel, Georges, *Manuel élémentaire de droit constitutionnel* (Paris, Sirey, 1949), s. 131-132.
4. İlk defa olarak 27 Şubat 1966 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan *Milli İrade Efsanesi* başlıklı makalede savunduğumuz bu görüş, tahmin edile-bileceği gibi bazı tepkilere yol açmış ve o zamanlar "irade-i milliye"nin tilsimine çokça inanan bazı çevrelerce "çoğunluk sisteminin, dolayısıyla demokrasinin inkârı" olarak yorumlanmıştı (Bkz. Fenik, Mümtaz Faik, *Milli İrade Efsane İmiş*, Son Havadis, 1 Mart 1966).
5. Bkz. Duguit, Léon, *Kamu Hukuku Dersleri* (Çev. S. Derbil), Ankara Üniver-sitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1954), s. 63-69; Duverger, Maurice, *Insti-tutions Politiques et Droit Constitutionnel* (Paris, Presses Universitaires de France, 1900, 5e ed), s. 34-35; Laferrière, a.g.e, s. 375 vd.
6. Bkz. Laferrière, a.g.e, s. 376-377.
7. Yasallık ve meşruluk kavramlarının ayrılması konusunda bkz. Friedrich, Carl J., *Man and his Government* (New York, McGraw Hill Company, Inc. 1963), s. 234; Bastid, Paul, *L'idée de Légitimité* (Paris, Presses Universitaires de France, 1967, ss. 8-12; Daver, a.g.e, s. 101.
8. Bkz. Bastid, loc, cit., ss. 11-12.
9. Bkz. Duverger, *Sociologie politique*, ss. 147-148.
10. Temel anlaşma (consensus) kavramı hakkında, bkz. Wasby, Stephen L., *Political Science: The Discipline and its Dimensions* (New York Scribners, 1970), ss. 6-7; Shiels, E. A., *A Dictionary of Sociology* (Ed. G. D. Mitchell), Londra, Routledge and Kegan Paul, 1970), ss. 40-43 (Consensus maddesi); Friedrich, a.g.e, s. 164 vd.; Duverger, a.g.e, ss. 148-149.
11. Rejim içinde mücadele ve rejim üzerinde mücadele ayrımı konusunda daha geniş bilgi için bkz. Duverger, a.g.e, ss. 283-284.
12. Weber, Max, *The Theory of Social and Economic Organization* (New York, Oxford University Press, 1947); San, Coşkun, *Max Weber'de Huku-kun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi* (Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi yayını, 1971).

13. Dahl, Robert A., *Modern Political Analysis* (Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc. 1963), s. 28.
14. Giriş bölümünde de kısaca değindiğimiz "siyasal sistem" teorisi hakkında, bkz. Easton, David, *The Political System* (New York, Alfred Knopf, 1953); meşruluk sorunu hakkında bkz. Easton, David, *A Systems Analysis of Political Life* (John Wiley, 1965), ss. 278-310.

5. BÖLÜM

1. Marksist sınıf anlayışının etraflı bir tahlili için bkz. Ossowski, Stanislaw, *Class Structure in the Social Consciousness*, (Londra, Routledge and Kegan Paul, 1963; Gurvitch, Georges, *Études sur les classes sociales* (Paris, Editions Gonthier, 1966). Ayrıca, bkz. Aron, Raymond, *La lutte de classes* (Paris, Gallimard, 1964).
2. *Le 18 Brumaire de Louis-Napoleon*.
3. Tawney, R. H., *Equality* (Londra, Unwin Books, 1952), s. 50.
4. Weber'in bu konudaki görüşleri üzerinde, bkz. Gerth, H. H. ve Mills, C. W. (Eds.), *From Max Weber: Essays in Sociology* (Londra, Kegan Paul, 1948).
5. İngiltere'de büro işçileri üzerinde yapılan ilginç bir araştırma için bkz. Lockwood, D., *The Black Coated Worker* (Londra, Allen and Unwin, 1958).
6. "Sosyal akıcılık" konusunda, bkz. Carlsson, G., *Social Mobility and Class Structure*, (Lund, Gleerup, 1956); Lipset, S. M. ve Bendix, R., *Social Mobility in Industrial Society*, (Berkeley, University of California Press, 1959).
7. "Yeni orta sınıflar" hakkında, bkz. Bottomore, T. B., *Classes in Modern Society* (Londra, Allen and Unwin, 1970).
8. Bizzat Marx, *Chartist* hareketini inceleyen bir yazısında, genel oy hakkının tanınmasının devrimci bir adım olacağını belirtmiş ve İngiltere'de bu ilkenin kabul edilmesinde "işçi sınıfının siyasal üstünlüğünün sağlanacağı" görüşünü açıklamıştır (Karl Marx, *The Chartists*, New York Daily Tribune, 25 Ağustos 1852). (Bottomore zikrediyor, a.g.e, s. 62).
9. Ossowski, Stanislaw, *Class Structure in the Social Consciousness* (Londra, Routledge and Kegan Paul, 1963), ss. 184-186.

6. BÖLÜM

1. Mosca, Gaetano, *The Ruling Class* (New York, McGraw-Hill, 1939); Mosca, "yönetici sınıfı" karşılığında bazen "siyasal sınıfı" terimini de kullanır.
2. Mosca, a.g.e, s. 53.
3. Marx ve Mosca'nın bu konudaki görüşlerinin karşılaştırılması ve genel olarak elitist teorilerin eleştirisi için, bkz. Meisel, J. H., *The Myth of the Ruling Class: Gaetano Mosca and the Elite* (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1958).

4. Pareto'ya göre, şairden dolandırıcıya ve fahişeye kadar her alanda faaliyet gösterenlere yetenek ve "beceriklilik" derecelerine göre numara verilebilir. Pareto'nun temel eserinin İngilizce çevirisi için bkz. *The Mind and Society* (Londra Jonathan Cape, 1935).
5. Bu konuda bkz. Bottomore, T. B., *Elites and Society* (Londra, Penguin Books, 1966 ss. 17-18).
6. Schumpeter, Joseph, *Capitalism, Socialism and Democracy*, (Londra, Allen and Unwin, 1954). Bkz. özellikle, bölüm 22.
7. Sartori, Giovanni, *Democratic Theory* (New York, Praeger, 1965).
8. Lasswell'in bu konudaki görüşleri için başlıca şu iki eserine bakılmalıdır: *The Comparative Study of Elites* (I), (Lerner ve G. E. Rothwell ile birlikte ortak etüt, Hoover Institute Studies, Stanford, 1952); *Power and Society* (A. Kaplan ile ortak eser, New Haven, Yale University Press, 1968).
9. Bkz. Aron, Raymond, *La lutte de classes* (Paris, Gallimard, 1964); *Démocratie et totalitarisme* (Paris, Gallimard, 1965).
10. Mills, C. Wright, *The Power Elite* (New York, Oxford University Press, 1959).
11. *Quotations from Chairman Mao Tse-Tung* (Pekin, Foreign Language Press, 1967), s. 2.
12. Djilas, Milovan, *Yeni Sınıf* (Çeviren: Sonkur, H. T.), Ankara, Doğu Ltd. Matbaası, 1959.
13. Farklı görüş için, bkz. Daver, a.g.e, s. 124.
14. Bkz. Dahl, Robert A., *Who Governs?* (New Haven, Yale University Press, 1961).

7. BÖLÜM

1. Ortega Y. Gasset Jose, *The Revolt of the Masses* (Londra, Allen and Unwin, 1961).
2. Dahl, Robert A., *Modern Political Analysis* (Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc., 1963), s. 57.
3. Milbrath, Lester W., *Political Participation* (Chicago, Rand McNally and Co., ss. 18-20).
4. Baykal, Deniz, *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi* (Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970), s. 33.
5. Siyasal katılmanın yoğunluk derecesine göre gruplandırılmasında daha geniş bilgi için Milbrath ve Baykal'ın yukarıda adı geçen eserlerine başvurulmalıdır (Ayrıca bkz. Daver, a.g.e, ss. 194-198). Bu gruplandırmaların kesinlik taşımadığı ve az çok takdiri ölçülere göre yapıldığı açıktır. Ayrıca, Milbrath'ın tasnifinin ABD siyasal sistemi bakımından geçerli sayılabileceğini ve buradaki bazı özelliklerin başka sistemlere uymayacağını da gözden uzak tutmamak gerekir.

6. Bu konularda daha geniş bilgi için, bkz. Baykal, *a.g.e.*, 97-100.
7. Dahl, *a.g.e.*, s. 56.
8. Geniş bilgi için bkz. Vedel, Georges (sous la direction de), *Dépolitisation: Mythe ou réalité?* (Paris, Armand Colin, 1962); ayrıca bkz. Vedel, Georges, *Siya-settle İlgisizleşme: Efsane mi, yoksa realite mi?* (Çev. H. Topçuoğlu), Ankara Hukuk Fakültesi 40. Yıl Armağanı, Ankara, 1966, s. 437 vd.
9. Bkz. Duverger, *a.g.e.*, s. 353; Vedel, *a.g.e.*, burada ve birçok yerde.
10. Bu konuda bkz. Lane, R. E. ve Sears, D. O., *Public Opinion* (Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1964), ss. 57-82; Baykal, *a.g.e.* ss. 151-152,
11. Vatandaşların siyasal kararların alınmasında oynadıkları rolün etraflı bir tahlili için bkz. Lindblom, Charles E., *The Policy-Making Process*, (Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc. 1968), Bölüm VI: *The Citizen as Policy Maker*.
12. Pucheu, René, *Guide pour l'Univers politique* (Paris, Les éditions ouvrières, Bölüm IV: *La participation est-elle possible?*
13. Katılımcı demokrasi anlayışı yönündeki yeni gelişmeler konusunda, bkz. Kapanı, Münci, *Demokratik teori alanında bazı yeni görüş ve tartışmalar* (Prof. Bülent Nuri Esen Armağanı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1977, ss. 305-219).

8. BÖLÜM

1. Kamuoyu ile ilgili olarak bugüne kadar yayımlanan bilimsel çalışmaların sayısı hayli yüksektir. Bunlardan bazılarını burada işaret edelim: Lane, Robert E. ve Sears, David O., *Public Opinion* (Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc., 1964); Key, V. O. Jr., *Public Opinion and American Democracy*, (New York, McGraw Hill, 1956); Albig, William, *Modern Public Opinion*, (New York, McGraw Hill, 1956); Smith, Charles W. Jr., *Public Opinion in a Democracy* (New York, Prentice Hall, Inc. 1939); Bogardus, Emory S., *The Making of Public Opinion* (New York, Association Press, 1951); Berelson, B. ve Janowitz, M. (Ed.), *Reader in Public Opinion and Communication*, (Glencoe, Free Press, 1953). Türkçede bu konuda en yeni ve geniş kaynak için, bkz. Sezer, Duygu, *Kamuoyu ve Dış Politika* (Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972). Öncü çalışması niteliğindeki diğer yayınlar için, bkz. Abadan Nermin, *Halk Efkârı Mefhumu ve Tesir Sahaları* (Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1956); Meray, Seha L., *Halk Efkârı ve Yoklanması*, (Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, IX., 1954).
2. Sosyal bilimcilerin bu noktada genellikle birleştikleri görülür. Bkz. Childs Harwood L., *Public Opinion: Nature, Formation and Role* (Princeton, Van Nostrand Company Inc., 1965), s. 13; ALBIG, *a.g.e.*, s. 5.
3. Bu araştırmalar konusunda daha etraflı bilgi ve kaynaklar için, bkz. Sezer, *a.g.e.*, ss. 22-33.
4. Sovyetler Birliği'nde kamuoyunun oluşturulmasında Komünist Partisi'nin

rolü hakkında bkz. Inkeles, Alex, *Public Opinion in Soviet Russia* (Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1962).

5. Bu konuda, bkz. Sauvy, Alfred, *L'Opinion publique*, (Paris, Presses Universitaires de France, 1971), ss. 14-15.
6. Lippmann, Walter, *The Phantom Public*, (New York, Macmillan 1927). Aynı yazar, *Public Opinion* (New York, Macmillan, 1927).
7. Lane ve Sears, *a.g.e.*, s. 1.

9. BÖLÜM

1. Siyasal partilerle ilgili bilimsel inceleme ve yayınların çoğu yenidir. Bu konuda Maurice Duverger'nin 1951 yılında yayımlanan *Les Partis Politiques* (Paris, Armand Colin) isimli kitabı bir dönüm noktası sayılabilir (Bu kitap Ergun Özbudun tarafından dilimize çevrilmiştir: *Siyasal Partiler*, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970). Duverger'den önce bu yüzyılın başlarında Ostrogorski ve Michels gibi yazarların ün yapmış bazı eserleri bulunmakla beraber, siyasal partiler konusunda asıl yoğun ve sistematik çalışmalar Duverger'den sonra yapılmıştır. Bu yeni yayınlar sırası geldikçe dipnotlarda ve kitabın sonundaki kaynaklar bölümünde gösterilecektir. Türkçede, siyasal partilerle ilgili çeşitli görüş ve yaklaşımlara analitik açıdan yer veren ve konunun incelenmesine gerçek bir katkı getiren en yeni bilimsel kaynak olarak şu kitaba başvurulmalıdır: Özbudun, Ergun, *Siyasal Partiler* (Ankara, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1974).
2. La Palombara ve Weiner, siyasal partinin tanımlanmasında şu dört kritere yer vermektedirler: (a) Parti yöneticilerinin ömürleri ile sınırlı olmayan devamlı bir örgüt, (b) örgütün merkezle düzenli ilişkiler içinde yerel düzeyde faaliyet göstermesi, (c) ülkesel ve yerel düzeyde tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa olarak karar-alma iktidarını ele geçirme ve elde tutma yolunda bilinçli çaba, (d) seçmenler arasında taraftar kazanma veya başka herhangi bir şekilde halkın desteğini sağlama çabası, bkz. La Palombara, Joseph ve Weiner, Myron (Ed.), *Political Parties and Political Development* (Princeton, Princeton University Press, 1966), s. 6.
3. Duverger, *a.g.e.*, ss. 2-15.
4. Amerikalı siyasal bilimci Kenneth Janda'nın yönetiminde bir ekip tarafından yürütülen bu araştırmanın sonuçları için bkz. Charlot, Jean, *Les partis politiques* (Paris, Armand Colin, 1971), s. 9 ve 35.
5. Bu faktörlere ön planda yer veren teoriler hakkında etraflı bilgi için, bkz. La Palombara ve Weiner. *a.g.e.*, s. 1421; ayrıca bkz. Özbudun, *a.g.e.*, ss. 21-26.
6. Bu konuda ilginç bir inceleme için bkz. Binder, Leonard, *Political Recruitment and Participation in Egypt* (La Palombara ve Weiner, *a.g.e.*, s. 217 vd.).
7. Değişik sistemlerde siyasal partilerin devlet yönetimi içindeki farklı rolleri konusunda, bkz. Özbudun, *a.g.e.*, ss. 147-162.

8. Genellikle siyasal muhalefet ve özellikle partilerin muhalefet fonksiyonları konusunda geniş bilgi için, bkz. Turgut, Nühket, *Siyasal Muhalefet* (Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1984).
9. Türk basınında, sağda veya solda olsun ülkedeki büyük partilerin genellikle "kitle partisi" olarak nitelendirildiği görülmektedir. Kanımızca bu nitelendirme (özellikle sağ partiler açısından) pek isabetli sayılmaz ve Duverger'nin orijinal tanımına uygun düşmez. Basınıımızda "kitle partisi" deyiminin, sınıf partisi (ya da doktrin partisi) karşılığı olarak, sınıf tabanına dayanmayan ve geniş kitlelere hitap eden parti anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.
10. Bkz. Duverger, Maurice, *Sociologie des partis politiques* (Gurvitch, *Traite de Sociologie*, içinde c. II., Paris, Puf, ss. 22-45); ayrıca, bkz. *Sociologie politique*, ss. 359-370.
11. Neumann, Sigmund, *Toward a Comparative Study of Political Parties* (*Modern Political Parties içinde*), The University of Chicago Press, 1956, ss. 395-421.
12. McKenzie, R. T., *British Political Parties, The Distribution of Power Within the Conservative and Labour Parties* (Londra Heinemann, 1955), ss. 583-585.
13. Bu konuda karşılaştırmalı olarak bkz. Ball, Alan R., *Modern Politics and Government* (Londra, Mcmillan, 1971), s. 88, Charlott, a.g.e, s. 194.
14. Kirchheimer, Otto, *The Transformation of the Western European Party Systems* (La Palombara ve Weiner, içinde a.g.e., ss. 177-200).
15. Sartori, Giovanni, *Typologies of Party Systems – A Critique* (Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği 7. Dünya Kongresi'nde sunulan makale, Brüksel 1967), ss. 21-28.
16. Blondel, Jean, *Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies* (Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği 7. Dünya Kongresi'nde sunulan makale, Brüksel 1967), s. 6. Blondel'in araştırmasına göre, aşağıdaki ülkelerin ana partilerinin 1945-1966 arasındaki dönemde aldıkları ortalama oy oranı yüzde olarak şöyledir: Amerika Birleşik Devletleri: 99, Yeni Zelanda: 95,
17. Blondel, a.g.e., ss. 8-10.
18. İngiliz ve Amerikan parti sistemleri arasındaki ayrılıklar konusunda daha geniş bilgi için, bkz. Jupp, James, *Political Parties* (Londra, Routledge and Kegan Paul, 1968), ss. 8-13. Ayrıca, bkz. Ball, a.g.e, ss. 93-94.
19. Sartori, Giovanni, *The Typology of Party Systems – Proposals for Improvement* (Rokkan, S. ve Allardt, E. (Eds.) içinde *Mass Politics: Studies in Political Sociology* (New York Free Press, 1970), ss. 334-343.)
20. Ball, a.g.e, s. 95.
21. Bu konuda etraflı bilgi için, bkz. Worsley, Peter, *The Third World* (Londra, Weidenfeld ve Nicolson, 1967), ss. 192-199, 221. Lavroff, D. G., *Les partis politiques en Afrique Noire* (Paris, P. U. F., 1970), s. 45 vd.

22. Duverger, *Siyasal Partiler*, s. 232 vd., 254 vd.
23. Duverger'nin seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişki konusunda ileri sürdüğü tezin daha etraflı bir değerlendirmesi için, bkz. Özbudun, a.g.e, ss. 140-145.
24. Duverger, *Sociologie politique*, ss. 380-382.

10. BÖLÜM

1. Grup teorisinin öncüsü sayılan Arthur Bentley'in kitabı 1908 yılında yayımlanmıştır: *The Process of Government* (The Principia Press, Inc.). Fakat bu teorisinin asıl kurucusu 1951'de yayımlanan ve geniş yankılar uyandıran kitabıyla David B. Truman'dır: *The Governmental Process*. (New York, Alfred A. Knopf, 1951). Bugün baskı grupları konusunda hayli dolgun bir literatür vardır. Bu konuyla ilgili bellibaşlı kaynaklar dipnotlarında ve kaynaklar bölümünde gösterilecektir.
2. Bazı yazarlar, baskı grubu terimini çok daha geniş bir anlamda kabul ederek, örgütlenmemiş grupları, hatta belli bir olay karşısında aniden tepki gösterip eyleme geçen "anomik" grupları da baskı grubu saymaktadırlar (Bkz. Almond, Gabriel A., ve Coleman, James S., *The Politics of the Developing Areas*, Princeton University Press, 1960, s. 33. Ayrıca bkz. Turan, İtler, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul İktisat Fakültesi Yayını, 1977, ss. 134-135). Bu genişletilmiş tanım, kanımızca gerçek ve teknik anlamda baskı grubu kategorisinin çok dışına taşar ve kavramsal açıdan bunun hayli bulanık bir kategori haline gelmesi sonucunu doğurur.
3. Bu ayırım için, bkz. Castles, Francis G., *Pressure Groups and Political Culture, A Comparative Study* (Londra, Routledge and Kegan Paul, 1967).
4. Bu konuda bkz. Almond, Gabriel A., *Comparative Study of Interest Groups and the Political Process* (American Political Science Reviews, LII, 1958).
5. Ancak, Fransa, İtalya ve Avusturya gibi Katolik ülkelerde, Katolik partilerle işbirliği yapan bazı sendikalar da vardır.
6. Key, V. O. Jr., *Politics, Parties and Pressure Groups* (New York, Thomas Crowell Co. 1960, 4. edisyon).
7. Demokratik hak ve hürriyetlerin korunması alanında baskı gruplarının oynadıkları rol hakkında, bkz. Kapani, Münici, *Kamu Hürriyetleri*, 5. basım, ss. 273-274.
8. Kamusal baskı grubu konusunda geniş bilgi için, bkz. Duverger, *Sociologie Politique*, ss. 444-446 ve 486-490.
9. Ordunun politika alanındaki rolü konusunda son yıllarda çok sayıda kitap yayımlanmıştır. Bunların en önemlileri arasında, bkz. Finer, Samuel E., *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics* (Londra, Pall Mail Press, 1962); Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State:*

- tesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970.
- Bentley, Arthur. *The Process of Government*, San Antonio, The Principia Press of Trinity University, 1949.
- Berelson, B. ve Jahowitz, M. (Eds.). *Reader in Public Opinion and Communication*, Glencoe, Free Press, 1953.
- Binder, Leonard. Political Recruitment and Participation in Egypt. J. La Palombara ve M. Weiner (Eds.): *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, 1966.
- Blondel, Jean. *Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies*, Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği 7. Dünya Kongresi'nde sunulan makale, Brüksel, 1967.
- Bogardus, Emory S. *The Making of Public Opinion*, New York, Association Press, 1951.
- Bottomore, T.B. *Classes in Modern Society*, Londra, Ailen and Unwin, 1970.
- *Elites and Society*, Londra, Penguin Books, 1964.
- Burdeau, Georges. *L'Etat*, Paris, Edition du Seuil, 1970.
- Carlsson, G. *Social Mobility and Class Structure*, Lund, Gleerup, 1958.
- Castles, Francis G. *Pressure Groups and Political Culture, A Comparative Study*, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1967.
- Charlot, Jean. *Les Partis Politiques*, Paris, Armand Colin, 1971.
- Childs, Harwood L. *Public Opinion: Nature, Formation and Role*, Princeton, Van Nostrand Company Inc., 1965.
- Crick, Bernard. *In Defence of Politics*, Londra, Pelican Edition, 1964.
- Dahl, Robert A. *Modern Political Analysis*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall Inc., 1963.
- *Who Governs?*, New Haven, Yale University Press, 1961.
- Daver, Bülent. *Siyasal Bilime Giriş*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1964.
- Dilas, Milovan. *Yeni Sınıf: Komünist Sistemin Bir Tahlili*, (Çev. H. T. Sonkur), Ankara, Doğu Matbaası, 1959.
- Duverger, Maurice. *Sociologie politique*, Paris, Presses Universitaires de France, 1967.
- *Les partis politiques*, Paris, Armand Colin, 1951.
- *Sociologie des partis politiques*, (G. Gurvitch: *Traité de Sociologie*, Paris, Presses Universitaires de France).
- Easton, David. *The Political System*, New York, Alfred A. Knopf, 1968.
- *A Systems Analysis of Political Life*, New York, John Wile, 1965.
- Finer, Samuel E. *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics*, Londra, Pall Mall Press, 1962.
- Friedrich, Carl J. *Man and His Government*, New York, McGraw-Hill Company Inc., 1963.
- Gerth, H. H. ve Mills, C. W. (Eds.). *From Max Weber: Essays in Sociology*, Londra, Kegan Paul, 1948.
- Gurvitch, Georges. *Le concept de classes sociales de Marx à nos Jours*, Paris, 1954 (Sorbonne Üniversitesi ders notları).
- Huntington, Samuel P. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil Military Relations*, New York, Random House, 1964.
- *Political Modernisation: America vs. Europe* (World Politics, 1966 Vol. XVIII).
- Inkeles, Alex. *Public Opinion in Soviet Russia*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1962.
- Jupp, James. *Political Parties*, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1968.
- Kapani, Münci. *Kamu Hürriyetleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976 (Beşinci Basım).
- *Cumhuriyet Döneminde İnsan Hakları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. XXXL, 1974.
- *Demokratik Teori Alanında Bazı Yeni Görüş ve Tartışmalar, Bülent Nuri Esen Armağanı*, Ankara Hukuk Fakültesi Yayını, 1977.
- *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996 (Üçüncü Basım).
- Key, V. O. Jr. *Politics, Parties and Pressure Groups*, New York, Thomas Y. Crowell, Co., 1960.
- *Public Opinion and American Democracy*, New York, Alfred A. Knopf, 1961.
- Kirchheimer, Otto. The Transformation of the Western European Party

- Systems, J. La Palombara ve M. Weiner (Eds.): *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, 1966.
- Laferriere, Julien. *Manuel de droit constitutionnel*, Paris, Domat-Montchrestien, 1947.
- Lane, R. E. ve Sears, D. O. *Public Opinion*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1964.
- La Palombara, Joseph ve Weiner, Myron. The Origin and Development of Political Parties, J. La Palombara ve M. Weiner (Eds.): *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, 1966.
- Lasswell, Harold D. *Politics: Who Gets What, When, How*, New York, Meridian Books, 1958.
- The Elite Concept, H. D. Lasswell, D. Lerner ve C. E. Rothwell (eds.): *The Comparative Study of Elites*, Stanford, Stanford University Press, 1952.
- Lasswell, Harold D. ve Kaplan, A. *Power and Society*, New Haven, Yale University Press, 1950.
- Lavroff, D. G. *Les partis politiques en Afrique Noire*, Paris, Presses Universitaires de France, 1970.
- Lenin, V. I. *State and Revolution*, New York, International Publishers Co., 1932.
- Lindblom, Charles, E. *The Policy-Making Processes*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc., 1968.
- Lippmann, Walter. *The Phantom Public*, New York, Macmillan, 1927.
- *Public Opinion*, New York, Macmillan, 1927.
- Lipset, S. M. ve Bendix, R. *Social Mobility in Industrial Society*, Berkeley, University of California Press, 1959.
- Lipson, Leslie. *The Great Issues of Politics*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1965.
- *Politika Biliminin Temel Sorunları* (Çev.: T. Karamustafaoğlu), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973.
- Lockwood, D. *The Black Coated Worker*, Londra, Allen and Unwin, 1958.
- Lubasz, Heinz (Ed.). *The Development of the Modern State*, New York, Macmillan, 1964.
- Mac Iver, R. M. *The Modern State*, Londra, Oxford University Press, 1964.
- Mao Tse-Tung. *Quotations from Chairman Mao Tse-Tung*, Pekin, Foreign Language Press, 1967.
- Marx, Karl. *Selected Writings in Sociology and Social Philosophy*, (Eds. Bottomore and Rubel), Londra, Watts, 1956.
- *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*, (Marx and Engels Selected Works. Vol. 1), Londra, Lawrence and Wishart, 1953.
- Mckenzie, R. T. *British Political Parties: The Distribution of Power within the Conservative and Labour Parties*, Londra, Heinemann, 1955.
- Meisel, J. H. *The Myth of the Ruling Class: Gaetano Mosca and the Elite*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1958.
- Meray, Seha L. *Halk Efkari ve Yoklanması*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, LX., 1954.
- Meynaud, Jean. *Introduction à la science politique*, Paris, Armand Colin, 1961.
- Milbrath, Lester W. *Political Participation*, Chicago, Rand McNally and Co., 1965.
- Mills, C. Wright. *The Power Elite*, New York, Oxford University Press, 1956.
- Mosca, Gaetano. *The Ruling-Class*, New York, McGraw-Hill, 1939.
- Neumann, Sigmund. Toward a Comparative Study of Political Parties, S. Neumann (Ed.): *Modern Political Parties*, Chicago, The University of Chicago Press, 1956.
- Ökandan, R. G. *Umumi Amme Hukuku Dersleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1952.
- Ortega Y. Gasset, J. *The Revolt of the Masses*, Londra, Allen and Unwin, 1961.
- Ossowski, Stanislaw. *Class Structure in the Social Consciousness*, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1963.
- Özbudun, Ergun. *Siyasal Partiler*, Ankara, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1974.
- Pareto, Vilfredo. *The Mind and Society*, Londra, Jonathan Cape, 1935.
- Passerin D'entreves. *The Notion of the State*, Oxford, Clarendon Press, 1967.
- Pennock, J. R. ve Smith, D. G. *Political Science: An Introduction*, New

- York, Macmillan, 1967.
- Perinçek, Doğu. *Anayasa ve Partiler Rejimi*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1985.
- Pollock, Frederick. *An Introduction to the History of the Science of Politics*, Boston, Beacon Press, 1960.
- Prélot, Marcel. *La Science Politique*, Paris, Presses Universitaires de France, 1969.
- Pucheu, René. *Guide pour l'Univers Politique*, Paris, Les Editions Ouvrières, 1967.
- Rose, Richard. *Politics in England*, Londra, Faber, 1965.
- Rousseau, J. J. *Du contrat social*, Paris, Editions Montaigne, 1943.
- Sait, E. M. *Political Institutions*, New York, Appleton Century, 1938.
- San, Coşkun. *Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1971.
- Sartori, Giovanni. *Democratic Theory*, New York, Praeger, 1965.
- *Typologies of Party Systems: A Critique*, Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği 7. Dünya Kongresi'nde sunulan makale, Brüksel, 1967.
- *The Typology of Party Systems: Proposals for Improvement*, Rokkan, S. ve Allardt, E. (Eds.): *Mass Politics, Studies in Political Sociology*, New York, Free Press, 1970.
- Sauvy, Alfred. *L'Opinion Publique*, Paris, Presses Universitaires de France, 1971.
- Schumpeter, J. *Capitalism Socialism and Democracy*, Londra, Allen and Unwin, 1954.
- *(La) Science politique contemporaine; contribution à la recherche, la methode et l'enseignement*, UNESCO Publication, Liège, 1950.
- Sezer, Duygu. *Kamuoyu ve Dış Politika*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1972.
- Smith, Charles W. Jr. *Public Opinion in a Democracy*, New York, Prentice-Hall, Inc., 1939.
- Soysal, Mümtaz. *Anayasanın Anlamı*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 100 So-ruda Dizisi, 1986.
- Tawney, R. H. *Equality*, Londra, Unwin Books, 1952.
- Townsend, James R. *Political Participation in Communist China*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1968.
- Truman, David B. *The Governmental Process*, New York, Alfred A. Knopf, 1951.
- Turan, İlder. *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 1977.
- Turgut, Nükhet. *Siyasal Muhalefet*, Ankara, Toplum ve Birey Yayınları, 1984.
- Vedel, Georges. *Manuel élémentaire de Droit Constitutionnel*, Paris, Sirey, 1949.
- *(Sous la direction de) Dépolitisation: Mythe ou realite?* Paris, Armand Colin, 1962.
- *Siyasetle İlgisizleşme: Efsane mi, yoksa realite mi?* (Çev.: H. Top-çuoğlu), Ankara Hukuk Fakültesi 40 Yıl Armağanı, 1966.
- Wasby, Stephen L. *Political Science: The Discipline and its Dimensions*, New York, Scribners, 1970.
- Weber, Max. *Basic Concepts in Sociology*, Londra, Peter Owen, 1962.
- *The Theory of Social and Economic Organization*, New York, Oxford University Press, 1947.
- Weldon, T. D. *The Vocabulary of Politics*, Londra, Penguin Books, 1953.
- Wiseman, Victor H. *Politics: The Master Science*, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1969.
- Worsley, Peter. *The Third World*, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1967.
- Zabunoğlu, Y. K. *Kamu Hukukuna Giriş: Devlet*, Ankara Üniversitesi Hu-kuk Fakültesi Yayınları, 1973.

DİZİN

A

Almanya 211
Doğu Almanya 195
Federal Almanya 178, 196, 223
Weimar Almanyası 200
Almond, Gabriel 37, 234–235
alt-elitler 140
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)
76, 103, 107, 136, 153, 171,
187, 196, 212, 216, 218–
219, 221, 224, 231, 234
ampirik yaklaşımlar 33
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i
Hukuk Cemiyeti 177
Anavatan Partisi (ANAP) 88, 190,
205, 211
anayasacılık hareketi 29
ara partiler 185
ara sınıflar 113
Aristo 28–29, 144
aristokrasi 116, 128
Arjantin 178

Aron, Raymond 28, 134, 227,
229–230
asker-sanayici kompleksi (kaynaş-
ması) 219
aşırı çok-parti sistemi 200. *Ayrıca
bkz siyasal partiler, parti
sistemleri.*
Atatürk, Mustafa Kemal 102–103
Austin 66
Avustralya 196
Avusturya 196, 235
az gelişmiş ülkeler 103, 164, 169–
170, 184–186, 202, 217

B

bağımsızlık 67, 72
basın 134, 165–167, 171, 215, 222,
233
baskı grupları 141, 153, 167, 170,
174, 207–225, 234–235
-nın değişik tipleri 213–219
-nın etkileme yöntemleri

219–223
-nın siyasal partilerle ilişkileri 210–213
-nın siyasal partilerle karşılaştı-
rılması 209–210
-nın siyasal rolü 223–235
ordunun baskı grubu olarak
rolü 216–219
Belçika 107, 199
Bentley, Arthur 207, 234
beyaz yakalı işçiler 119
bilimsellik 35–36
bilinçlenme 112, 119, 122
bireysel temsil partileri 186, 188
Blondel, Jean 196, 234
Bodin, Jean 65–67
Burdeau, Georges 44, 227–228
burjuva ideolojisi 137
burjuvazi 111–114, 118–120, 137

C-Ç

Capitol 136
Castro, Fidel 102
Caudillo. *Bkz* Franko
Cezayir 177
Churchill, Winston 103
consensus 97, 107, 197, 199–200,
229
Craxi, Bettino 200
Cromwell 102
Cumhuriyetçi Parti (ABD) 196
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)
177–178, 185, 193, 212
Çekoslovakya 168
Çiftçi Partisi (Avustralya) 196
Çin Halk Cumhuriyeti 156–157,
195

Çin Komünist Partisi 138
çoğulcu demokrasi 135, 153–156,
181, 213
çoğunluğun diktatoryası 89
çoğunluk sistemi 204, 229
çok-parti sistemi 221. *Ayrıca*
bkz siyasal partiler, parti
sistemleri.

D

Dahl, Robert 101, 135, 144, 146,
229, 231
davranışçı ekol 33
de Gaulle, Charles 102
de Gaullecu Parti (RPR) 190
demokratik bütünleşme partile-
ri 187. *Ayrıca bkz siyasal*
partiler.
demokratik elitizm 131, 133
demokratik ideoloji 175
demokratik meşruluk 95
demokratik sistem 89, 106, 130,
133, 147, 166–167, 171, 174,
181, 225
Demokrat Parti (ABD) 187, 196
Demokrat Parti (DP) (Türkiye) 87,
93, 178, 185, 212
Deng, Şiao-ping 156
depolitizasyon. *Bkz* politikadan
uzaklaşma
destekli iki-parti sistemi 196. *Ayrı-*
ca bkz siyasal partiler, parti
sistemleri.
destek rezervi / birikimi 107
devlet
devlet kavramı 41–44, 48,
51, 64
-in devamlılığı 50
-in egemenliği 72

-in kişiliği 49–51, 53, 228
-in kökeni 45–49
Devrimci İşçi Sendikaları Konfede-
rasyonu (DİSK) 212
Devrimci Kurumlar Partisi (PRI-
Meksika) 194
d'Hondt sistemi 205
dış egemenlik 67. *Ayrıca bkz ege-*
menlik.
diktatörlük 26, 92, 96, 141, 217
dissensus 98
Djilas, Milovan 139, 231
doğrudan doğruya etkileme 219
dolaylı etkileme 219, 222–223
dolaylı partiler 185. *Ayrıca bkz si-*
yasal partiler.
Dubček, Alexander 168
Duguit, Leon 49, 90, 229
Duverger, Maurice 24, 95, 98,
175–177, 182, 184–186,
188–189, 203–204, 216,
227, 229, 231–235
Dünya Savaşı
İkinci Dünya Savaşı 30–31, 85,
178, 189
düşük meşruluk 107. *Ayrıca*
bkz meşruluk.

E

Easton, David 35, 37, 57, 104,
106–107, 227–229
Eden, Anthony 171
egemenliğin değişik anlamları 66
egemenlik kavramı 51, 63–66,
68–69, 89–90, 228
dış egemenlik 66–67
iç egemenlik 66–67
Eisenhower, Dwight 218

ekonomik iktidar 113–114, 120,
135
elit dolaşımı 128, 130
elitizmin eleştirisi 129
elit kavramı 137. *Ayrıca bkz seç-*
kinler.
elit teorileri
klasik 123–131
Marksist 137–139
yeni 131–137
Engels, Friedrich 111
etkinlik duygusu 146

F

faşist partiler 184, 187
faşizm 106, 130
federal devlet 70
federe devlet 70
feodal düzen 66, 69
feodalite 48, 50, 65–66
firavunlar 79
Flamanlar 107
fonksiyonel analiz 37
Franco, Francisco (General) 80,
228
Fransa 50, 65, 90, 92, 116, 190,
199, 201, 211, 223, 235
Fransız Anayasası 84–85, 91
Fransız İhtilali 81, 83, 89
Freud, Sigmund 163
Friedrich, Carl J. 92
Führer 106. *Ayrıca bkz Hitler,*
Adolf.

G

Gandhi (Mahatma) 102
geleneksel otorite 100–101, 103

genel irade 82, 88
Genel İş Konfederasyonu (CGT) (Fransa) 211
genel oy 84, 86, 119, 183, 230
genel sistem teorisi 37
gerçek tek-parti sistemi 192. *Ayrıca bkz siyasal partiler, parti sistemleri.*
glasnost 156
Gorbaçov, Mikhail 156
grup etkisi 163
grup teorisi 207, 234
güdümlü kamuoyu 167
Güven Partisi 178

H

hâkim parti. *Bkz üstün (hâkim) parti*
hâkim sınıf 113–114, 120–122, 126, 130, 136
Halkçı Parti 178
halk egemenliği 134. *Ayrıca bkz egemenlik kavramı.*
halk iradesi 85, 88
halkoylaması 85, 87
hegemonyacı parti 193–195
Hıristiyan Demokrat Partisi (Almanya) 190, 196, 211
Hıristiyan Demokrat Partisi (İtalya) 190, 200–235
Hindistan 116, 177, 194
Hitler, Adolf 80, 102, 106
Hobbes, Thomas 46, 66
Ho Chi Minh 103
Horus Tanrısı 79
hukuk devleti 51, 69, 215
hukuki kişilik 43, 50, 52
hukuki (yasal-akılcı) otorite 103. *Ayrıca bkz otorite kavramı.*

Huntington, Samuel 66, 228, 235
hükümet etme fonksiyonu 181
Hür Demokrat Parti (FDP) 196

I-İ-J

İlimli çok-parti sistemi 198–199
iç egemenlik 67. *Ayrıca bkz egemenlik kavramı.*
ideolojik kaynak 104, 106
ihtilal ortamı 98
İhtilal stratejisi 137
iki kutuplu çok-parti sistemi 199
iki-parti sistemi 221. *Ayrıca bkz siyasal partiler, parti sistemleri.*
iktidara itaat 28, 78, 101
iktidar eliti 140. *Ayrıca bkz elit kavramı; Ayrıca bkz seçkinler*
iktidar ilişkileri 52, 60–61, 109, 117, 122–123, 133, 173
iktidar kavgası 24, 28
ilgisizler 144, 147
İngiltere 90, 101, 103, 171, 175, 196–197, 204, 211, 220–221, 230
İrangate Skandalı 171
İspanya 80
İsveç 199
İsviçre 199
İşçi Partisi (Avustralya) 196
İşçi Partisi (İngiltere) 176–235
İtalya 200–201, 211, 235
Japonya 80

K

kadro partileri 188. *Ayrıca bkz siyasal partiler.*
kamu düzeni 26
kamuoyu
azgelişmiş ülkelerde 169
demokratik sistemlerde 166–167
etkileme gücü 170–172
-nun oluşması 162–166
totaliter sistemlerde 167–169
kamusal baskı grubu 235. *Ayrıca bkz baskı grupları.*
kanaat önderleri 163–164
Kanada 107
kanun simsarlığı 220
kapitalist toplum 111–113, 118–119, 121
karizma 101–102, 105
karizmatik lider 102
karizmatik otorite 103. *Ayrıca bkz otorite kavramı.*
karışık tek-parti sistemleri 193. *Ayrıca bkz siyasal partiler, parti sistemleri.*
kast sistemi 109, 116
Kelsen, Hans 43, 92
Kenyatta, Jomo 103
Key, V. O. 214, 228, 232, 235
Kirchheimer, Otto 189, 234
kitle haberleşme araçları 164–166, 168, 170
kitle partileri 188. *Ayrıca bkz siyasal partiler, parti sistemleri.*
kitle toplumu 143
klasik politika bilimi 28–29, 33, 41, 64
Komite Partileri 183
Komünist Manifesto (Marx) 111

komünist partiler 185, 211
Komünist Partisi (Çin Halk Cumhuriyeti) 195. *Ayrıca bkz Çin Komünist Partisi.*
Komünist Partisi (Fransa) 191
Komünist Partisi (İtalya) 200
Komünist Partisi (Sovyetler Birliği) 135, 138, 156, 169
Kongre Partisi (Hindistan) 177, 194
kratoloji 56
kulisçilik. *Bkz "lobby"ing*
kurucu iktidar 72–76, 228
kurulu iktidar 72–74
kurumsal yaklaşım 32
kuvvetler ayrılığı 70, 85

L

Laferrière, Julien 91, 229
Lasswell, Harold 24, 34, 56, 133–134, 227, 230
Lenin, Vladimir İlyiç 102, 111, 113, 137–138
Liberal Parti (İngiltere) 204
liderler kadrosu 106, 189
Lipset, Seymour Martin 121, 230
Lipson, Leslie 34, 227–228
"lobby"ing 219–222, 224, 235
Locke, John 46
Lumpenproletariat 137

M

makro-politika 61
Mao Zedong 102, 138, 156, 231
Marksist doktrin 110, 114, 118, 137
Marksist sınıf anlayışı 110–111, 229
Marx, Karl 110–114, 118–121, 126, 137, 230

Materyalist diyalekti 113
 Meksika 194
 menfaat grupları 208–209, 224
 menfaatlerin açıklanması 210
 menfaatlerin birleştirilmesi 210
 meritokrasi 106
 meşruluk
 demokratik 95
 düşük 107
 Easton'ın tipolojisi 104–107
 kavram olarak 92, 97, 104
 krizi 93
 Weber'in meşruluk tipolojileri 99–104
 yüksek 107
 meşruluk teorileri
 demokratik teoriler 81–92
 teokratik teoriler 78
 meşru otorite tipleri 86
 mikro-politika 61
 millet kurma 202
 milli bütünlüşme 169, 193, 202
 milli egemenlik 91. *Ayrıca bkz egemenlik.*
 milli irade 82, 86–91, 106, 229
 Mills, C. Wright 136, 140, 230–231
 Mosca, Gaetano 124–131, 137, 141, 230
 Muhafazakâr Parti (İngiltere) 188, 197, 211
 muhalefet partileri 181–182, 194–195, 201

N

Napoleon, I. 96, 102, 230
 Nâsir, Cemal Abdül 103
 Nehru, Cevahirlal 103
 Neumann, Sigmund 186, 188, 233

nispi temsil sistemi 206. *Ayrıca bkz seçim sistemleri.*
 Nixon, Richard 171
 Nkrumah, Kwame 103
 normlar hiyerarşisi 76
 Norveç 199

O

oligarşik yapı 124–125, 134
 Oppenheimer, Franz 42
 Osiris Tanrısı 79
 Osmanlı İmparatorluğu 80
 Ossowski, Stanislaw 120, 229–230
 otorite kavramı 63, 228
 otoriter-pragmatik tek-parti 192
 otoriter rejimler 26, 52, 96, 135, 141, 150

P

Pareto, Vilfredo 124, 127–131, 137, 140, 230
 parlamenter rejim / sistem 181, 197
 parlamento grupları 175, 189
 partiler demokrasisi 151, 179
 parti tutarlığı 189
 Pentagon 136
 perestroika 156
 Pinochet, Augusto 96
 plebisit 85, 96
 poliarki 135
 politika bilimi
 -nin bilimselliği sorunu 35–39
 -nin konusu 33–35
 politikadan uzaklaşma (depolitizasyon) 148–150

politikanın anlamı ve nitelikleri 23–28
 politizasyon 149
 Pollock, Frederick 38
 Polonya 169, 195
 Prag Baharı 168
 prestij 114
 proletarya 106, 111–113, 118–120, 137–138, 148
 proletarya diktatörlüğü 114, 126, 139
 propaganda 97, 105, 168, 222

R

Reagan, Ronald 172
 referandum 85, 96, 134
 Rejim içinde mücadele 229
 rejim üzerinde mücadele 229
 Robson, William 34
 Roma-Cermen İmparatorluğu 65
 Roosevelt, F. D. 103
 Rousseau, Jean-Jacques 46, 59, 81–84, 88–89, 91, 152, 228
 Russell, Bertrand 55
 Rusya 92

S-Ş

saf (ideal) tipler 103
 samizdat 169
 Sartori, Giovanni 133, 135, 193, 198, 230, 234
 Schumpeter, Joseph 132, 230
 seçilmiş elit poliarkisi 135, 141
 seçim sistemleri 88, 203–204, 224, 234

seçkinler (elitler) 140. *Ayrıca bkz elitizm kavramı.*
 seçmeli ilgi 165
 seyirci faaliyeti 145
 sınıf bilinci 112, 137–138, 163
 sınıf çatışması 110, 112, 118, 121
 sınıf kutuplaşması 118, 121
 sınıfsız toplum 106, 114, 131
 sistem analizi 37–38
 siyasal elit 140. *Ayrıca bkz seçkinler.*
 siyasal iktidar
 nitelikleri 57–61
 ve egemenlik 63–76
 ve otorite 61–63
 siyasal karar alma süreci 155, 159, 171, 218
 siyasal karar organları / merkezleri 73, 120–235
 siyasal katılma
 -da farklı davranışlar 145–147
 demokrasilerde 150–154
 -nin boyutları 144–145
 totaliter sistemlerde 154–157
 siyasal kültür 140, 151, 180, 201, 210, 218–219, 221–222, 235
 siyasallaşma 149
 siyasal modernleşme 66, 173, 193, 228
 siyasal olmayan tabaka 146–147
 siyasal partiler
 ara partiler 185
 doğuşu 175–182
 fonksiyonları 179–182
 parti diktatörlüğü 139
 parti disiplini 138, 176, 179
 parti ideolojisi 188
 parti sistemleri 190–207

seçim sistemleri 203–204
 siyasal personel 180
 siyasal sosyalleşme 180
 siyasal tabaka 146–147
 siyaset felsefesi 29–30, 47, 64, 99
 Siyasi Partiler Kanunu 178
Solidarnösc 169
 sosyal acıklılık 117, 230
 sosyal bütünleşme partileri 186–188
 Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) 178, 185
 Sosyal Demokrat Parti (SODEP) 178
 Sosyal Demokrat Parti (SPD) (Almanya) 190–235
 sosyal devlet 75, 121
 sosyal iktidar 35, 55–59, 61, 73–74
 sosyalist akımlar 183
 sosyalist partiler 184, 187
 sosyal prestij 116
 sosyal statü 114, 163
 sosyal tabakalaşma 109, 114–115
 Sovyetler Birliği Anayasası 138
 Sovyetler Birliği (SSCB) 134–135, 138, 156–157, 169, 232
 Sovyet tipi rejimler 134–235
 statü grupları 115
 Süveyş Harekâtı 171

Şili 96

T

Tanrı-Kral 78
 tarihsel misyon / görev 106, 138
 tek-parti sistemleri 191–192, 201–202

temel hak ve özgürlükler 166, 182, 225
 teokratik (dinsel) meşruluk 80
 teokratik egemenlik 68
 toplayıcı parti 190. *Ayrıca bkz siyasal partiler.*
 toplumsal barış 26
 toptan (total) bütünleşme partileri 186–187
 Tory'ler 175
 totaliter sistemler 96, 106, 153–156, 167–168, 174
 Tunus 177
 Türkiye Anayasaları
 1924 Anayasası 81, 90
 1961 Anayasası 81, 90–91
 1982 Anayasası 75, 81, 90–91, 150, 212
 Türkiye Barolar Birliği 214
 Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) 212

U-Ü

Ulusal Kurtuluş Cephesi (Cezayir) 177
 Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) 215–216
 Uluslararası Hukukçular Komisyonu 216
 üstün (hâkim) parti 193–195

V-W

Vietnam Savaşı 153
 Wałęsa, Lech 169
 Wallonlar 108

Wall Street 136
 Watergate Skandalı 171
 Weber, Max 56, 99–101, 103–106, 114–115, 228–230
 Whig'ler 175

Y-Z

yaygın destek 105, 107
 Yeni Destur Partisi (Tunus) 177
 yeni orta sınıflar 119, 230

yeni sınıf 139, 188, 231
 Yeni Zelanda 196, 234
 yöneten-yönetilen ayrımı 46–47, 123, 129
 yönetici elit 175. *Ayrıca bkz seçkinler.*
 yönetici sınıf 124–129, 141, 230
 yüksek meşruluk 107
 zoon politikon 29
 zor kullanma gücü / yetkisi 58

SIYASİ DÜŞÜNCE TARİHİ

Filozoflar ve Fikirleri

Donald G. Tannenbaum

Çeviren: Doç.Dr. Özgüç Orhan

978-605-9802-10-9
11. Baskı, Mart 2018
16 x 24 cm.
394 sayfa

Güncellenmiş 3. edisyonundan yapılan yeni ve özenli çevirisiyle *Siyasî Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri* siyaset bilimi ve siyaset felsefesi alanındaki temel başvuru kaynaklarından biri olmayı sürdürüyor.

Siyasî Düşünce Tarihi, antik dönem düşünürlerinden başlayarak 20. Yüzyıl post-modernistlerine, çevrecilere ve feministlere kadar 2.500 yıllık düşünce tarihinin bir özetini sunarken, başlıca filozofların özgün siyasi ve toplumsal görüşlerini günümüz siyasetine ve siyasi düşüncesine bağlıyor.

Kitapta;

- Platon'un adalet ve düzen hakkındaki düşünceleri;
- Aristoteles'in insan doğası ve evren üzerine fikirleri;
- Augustinus'un iki şehir/devlet vizyonu;
- Aquinolu Thomas'ın din üzerine düşünceleri;
- Machiavelli'nin elitleri ve kitleleri;
- Hobbes'un egemenlik kavramı;
- Locke'un mülkiyet üzerine fikirleri;
- Rousseau'nun toplumsal sözleşmesi;
- Wallstonecraft'ın cinsiyet rolleri eleştirisi;
- Burke'ün gelenek üzerine düşünceleri;
- Mill'in özgürlük kavramı;
- Marx'ın kapitalizm eleştirisi gibi konular ele alınıyor.

Belli başlı filozofların, edebî yapıtları yoluyla aktardıkları bu düşüncelerini karşılaştırmalı bir çerçevede sunan kitap, onları belirli kategorilerde topluyor. Bu kategoriler arasında yöntem, insan doğası görüşü, birey ve topluluk, din ve bilim, akıl ve duygu, toplumsal cinsiyet ve yurttaşlık arasındaki ilişkiler bulunuyor. Kitap, bu kategoriler sayesinde öğrencilerin, siyasi felsefenin derinliğini ve genişliğini anlamalarına yardımcı olarak, onlara çağdaş siyasi meseleler için kullanışlı bir temel sağlıyor.

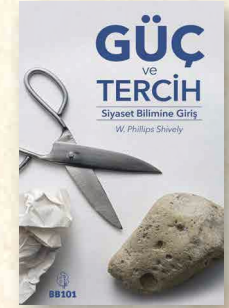
GÜÇ VE TERCİH

Siyaset Bilimine Giriş

W. Phillips Shively

Çeviren: Prof. Dr. Haluk Özdemir

YAKINDA

Güç ve Tercih, siyaseti her yönüyle ele alan bir başucu kitabı. Devletin yapısından ideolojiye, rejim yapılarından demokrasinin sorunlarına, kurumlara, çıkar gruplarına, hukuk geleneklerine ve somut ekonomik sorunlara kadar geniş bir yelpazeyi ele alan kapsamlı ama aynı zamanda herkesin anlayabileceği bir dille yazılmış olan bir eser. Kitap, siyaset bilimine bakışınızı şekillendirecek türden kavramsal bir çerçeve sunan temel bilgiler içeriyor ve bu bilgileri uygulamaya dair sorun ve tartışmalarla ilişkilendiriyor.

Shively'nin eseri, özellikle sistem arayışı içerisindeki Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, insanların bu tartışmalara girmeden önce gözden geçirmeleri gereken konuları içeriyor. Siyasi tercihler, güç mücadeleleri, federalizm, başkanlık sistemi, karar alma süreçleri ve siyasetin temel varoluş nedenleri konusunda tutarlı ve yararlı bilgiler sunuyor. Siyaset bilimi, uluslararası politika ve karşılaştırmalı siyaset alanlarıyla ilgilenenlerin ellerinin altında bulundurmak isteyecekleri ve mutlaka okumaları gereken bir eser.

Yeni çıkan kitaplarımızdan ve kampanyalardan haberdar olmak için;

goo.gl/akpJyS

linkini ziyaret edin

veya aşağıdaki kare barkodu akıllı telefonunuza okutun

Serbest
Kitaplar
.com